

ligit animum nostrum vulneratum jaculo amoris, et astudet eundem succendere flamma carnalis delectationis. De nominatis autem vitiis quæ in divina lege prohibentur pulchre Dominus subjunxit: « Hæc sunt quæ coinquinant hominem, » id est immundum et impurum reddunt. Cum enim subjungit; « Non lotis manibus manducare non coinquinat hominem, » aperte ostendit non corporalem, verum potius spiritualem lavationem sibi placere et gra-

tissimam esse. De qua lavatione Dominus per Prophetam dicit: « Lavamini, mundi estote. » Et, ne nos putaremus hanc lavationem corporalem esse, subjunxit: « Auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. » Hinc enim dicit malas cogitationes exire de corde, illic vero præcipit eas auferre; fructus namque malarum cogitationum sunt vitia quæ inde sequuntur.

REMIGII MUSICA

(Apud D. Gerbertum, Scriptores de Musica, tom. I.)

MONITUM.

Nihil non egi, ut sequentem Remigii Antissiod. Collectionem Glossarum in Martiani Capellæ de nuptiis philologiæ lib. ix correctiorem redderem collatione mss. Parisiensium quatuor quidem bibl. reg. unius, deinde Victorinæ: sed frustra omnia, ut ex his, quas P. Steph. Clement Congr. S. Mauri Benedictinus, cui apographum debeo, 29 Augusti anni 1774 ad me dedit, palam fit; « Je voudrais être également en « état de vous satisfaire touchant les deux manuscrits du commentaire de Remy d'Auxerre sur *Martianus* « *Capella*, Mais j'ai l'honneur de vous répéter ce que je vous ai déjà mandé, qu'il n'y a pas ici d'anti- « quaire capable de les déchiffrer. S'ils étaient entièrement semblables, ils serviraient réciproquement « pour s'expliquer l'un par l'autre. Mais ils varient tellement entre eux, qu'on les prendrait pour deux « ouvrages différents. Celui qui avait fait la copie informe, que je vous envoyai dans le temps, n'existe « plus et je ne connais personne qui puisse deviner ce qui a échappé à sa pénétration. Il faudrait un « homme qui eût fait une étude particulière des abréviations de musique, mais où le trouver? » Solum igitur glossas has cum ipsius Martiani textu conferre licuit, quem caractere cursivo expressimus.

Omnia ars musica proportionibus constat, id est consonantiis. (Dico, quidquid recte sonuerit) aut tonum esse aut hemitonium aut quartam scilicet partem toni quæ. Diesis appellatur. Diesis divisio toni, quæ fit aut in duas aut in tres aut in quatuor partes. Verum tonus est spatium Græce systema Latine spatium inter chordam et chordam cum legitima quantitate, id est cum ratione Epogdoi, id est superoctavi, legitima quantitate, id est octava parte; nam tonus in Musica Epogdous est Arithmetica, et ita tonus est in Musica sicut octo ad novem in Arithmetica; legitima quantitas est ratio Epogdoi, quæ totam metitur musicam, qui scilicet tonus ex duobus sonis, id est ex duabus chordis diversis inter se invicem, continetur id est ut gravior unus, acutior alter sit verbi gratia, tunc præcepit eos. Hemitonium dicitur quod toni medium tenet, id est mediam partem toni, licet in duo æqua non possit unquam dividi. Dieseos genitivus Græcus, distantia id est differentia tres sunt. Tetrartemoria dicitur quarta pars, tetrarte quarta, moros pars, ex eo, id est ideo Enarmonios una pars, id est inadunatus, quod et maximis et minimis spatiis dividitur; maximis quod sæpe in uno spatio duo toni inveniantur, sæpe sola quarta pars, dicitur scilicet illa Diesis, quæ tetrartemoria vocatur, propterea ideo quod Enarmonion modulandi genus, harmonia est consonantia et coaduna-

tio vocum, per hanc scilicet quartam partem maxime dimetitur. Secunda scilicet distantia dieseos ab illa, id est prima quæ et quarta, id est diesis major est. Nam tritemoria, id est tertia pars toni nominatur quod habet tertiam partem toni vel enchromaticæ, appellatur scilicet ipsa tritemoria, chromaticæ id est colorabilis: sicut enim inter album et nigrum color aliquis ponitur ite inter diatonium et enarmonium locum medietatis obtinet chromaticum, chroma Græce, Latine color, finditur metitur. Tertia vero, scilicet distantia habet toni tertiam partem ac dimidiam tertie, id est sextam, dimidia tertie sexta est; sexta autem et tertia dimidium faciunt. Duodenarius quippe numerus, tertiam partem sui in quaternario ponitur, sextam vero in binario; sexta autem pars, id est binarius adjuncta tertie parti quaternario videlicet dimidium duodenarii, id est senarium numerum efficit in dimidia, id est diapente vel sequialtera, Hemiolion compositum est ex hemi et holon, id est dimidium et totum, quod major numerus habet minorem totum et dimidium minoris, ut est tenarius ad binarium, et dimidium binarii, id est unum, duo quippe et unum tertium faciunt, quæ proportio sesquialtera vocatur. Et harmonis divisio, id est consonantia complet, continet vel complectitur.

Tonus igitur idem plerumque appellatur et sonus.

1 Mart., « Itemque chromaticæ appellatur, quod chromaticum modulandi genus per ipsam finditur. »

Inter sonum et tonum hoc distat, quod tonus est percussio duarum chordarum vel duæ voces diverse inter se sonantes, sonus in una chorda fit estque vox aliqua uniformiter et æqualiter procedens; aliquando tamen tonus appellatur et sonus. Verum soni, id est chordæ sunt per singulos quosque ac per omnes tropos qui sunt numero xviii. Quorum scilicet sonorum primus dicitur apud Græcos προσλαμβανόμενος, apud Romanos vero idem dicitur acquisitus, deinde per parenthesin, quod eadem voce, id est Romana, nosuti summus Jupiter statuit. Musica loquitur, quæ Græca erat et Græce artes exponere volebat. Proslambanomenos hæc chorda gravissima est omnium et extra alias posita. Secundus, scilicet sonus, ὑπάτη, ὑπάτων hoc est principalium: ὑπατος Græce, Latine consul, sed non verbum e verbo, sed sensum e sensu iste transfert. Tertius παρυπάτη ὑπάτων, id est subprincipalium principalium. Par (παρὰ) juxta et adjacens exprimitur, quamvis iste non attendens vim verbi par pro sub posuerit, et etiam pro alio alibi sensu, sicut in sequentibus videbitur. Quartus ὑπάτων διάτονος, id est principalium extenta. Quintus ὑπάτη μέσων, id est principalium mediarum. Sextus autem παρυπάτη μέσων, quod est subprincipalium mediarum. Septimus μέσων διάτονος, id est mediarum extenta. Octavus μέση, hoc est media. Nonus τρίτη συνημμένων, id est tertia conjunctarum. Decimus συνημμένων διάτονος, hoc est conjunctarum extenta. Undecimus νήτη συνημμένων, id est ultima conjunctarum. Duodecimus παραμέση, hoc est prope mediam. Tertius decimus τρίτη διεζευγμένων, tertia divisarum. Quartus decimus διεζευγμένων διάτονος, quod est divisarum extenta. Quintus decimus νήτη διεζευγμένων, id est ultima divisarum. Sextus decimus τρίτη ὑπερβολάων, id est tertia excellentium, id est acutarum. Septimus decimus ὑπερβολάων διάτονος, hoc est excellentium extenta, id est acutarum. Octavus decimus νήτη ὑπερβολάων, id est ultima excellentium, id est acutarum. Hi sunt igitur soni, qui modulationem apte et cum ratione componunt; nam sine ratione confusa vox est. Constat autem omnis modulatio ex gravitate soni, id est ex inæqualibus, vel acumine: omnis modulatio ex inæqualibus constat; si enim aliter fuerit, jam non erit modulatio. Gravitatis dicitur, quæ modi, id est soni, quadam emissione, id est descensione, remissione vel productione mollescit, dulcescit, remittitur. Acumen vero dicitur, id est altitudo, quod in aciem, id est in acumen vocis, tenuatam, extenuatam, id est subtilem, gracilem et erectæ modulationis, id est extentæ, non remissæ, sed in altum acute extenditur.

Ex supradictis itaque sonis, id est xviii, qui et singulis scilicet tropis et omnibus tropis, id est xv, in singulis et in omnibus tropis (rite conveniunt), om-

(a) Pro verum legendum censeo mirum.

(b) Mart. « Productiones habet tres, mediamque præcidit. »

(c) Hæc in Martiano ita exprimentur: « Tonos tres ac medium; hemitoniam septem, diesesque quatuordecim, atque hemiolii possidet rationem. Quæ forma

nes enim tropi ex prædictis sonis componuntur, et in singulis tropis inveniuntur, symphoniarum tres sunt, quarum prima diatessaron, ut est « tibi dixit orem meum » quæ Latine appellatur ex quatuor, sicut est scilicet quod fit in quatuor chordis, et recipit sonos quatuor, id est chordas vel voces, spatia tria, quæ sunt inter chordas et chordas, ita quatuor, productiones duas, id est tonos duos, et dimidiam, id est hemitonium, id est dimidium. Verum (a) est, quod dicitur diatessaron habere tonos et hemitonium, hoc est quinque hemitoniam, cum unus tonus non nisi duo hemitoniam habeat. Ad quod dicendum, quod illud quintum hemitonium, quod ibi succrescit, incomprehensibiliter fit, quod inter illa quatuor excrecit. Nam sonum, id est tonum productionem vocavi. Est autem, scilicet diatessaron, id est hemitoniorum quinque, quæ ad productiones, id est tonos, plenas et integras mediatenus, id est usque ad medietatem, valent; dieses decem, genitivus Græcus, id est quartarum partium decem ex tono (dieses vero interpretatio est, sicut supra dixi, quarta pars toni). Sed hæc scilicet diatessaron, symphonia est, id est consonantia vocis, ut est « Deus in adiutorium meum, » quod fit in quatuor chordis, in epitrita ratione, id est sesquialtera. (Epitritus autem dicitur, qui et numerum ternarium habet, et trium tertiam, quod est unus, ut sunt quatuor ad tres). Alia symphonia quinary est, id est in quinque chordis fit, quod dicitur diapente, id est ex quinque est, constatque sonis, id est chordis, quinque, qui inter se quatuor spatia dividuntur (b), ita iii productiones habent tres, id est tonos, mediamque, scilicet productionem hemitonii præcidit, hoc est, tonos tres ac dimidium hemioli, sesquialteri, id est diapente possidet rationem, ut est « oculi mei, » quod fit in quinque chordis, ut est iii; circa collata, scilicet cui comparatur (c). Tertia, scilicet symphonia, diapason, id est ex omni, est ex octo chordis, διὰ πάσων ex omnibus ideo ex omnibus dicitur, quod veteres octo solummodo sonis utebantur, vel certe quod ex duobus simplicibus symphoniis constat, id est, ex diatessaron et diapente, v. g. tonus, tonus, hemitonium, ecce diatessaron: tonus, tonus, hemitonium, tonus, ecce diapente (d), ex ratione diplasia, hoc est duplici; nam acutissimus ejus sonus duplo gravissimos superat, ut est μέση ad ὑπάτην ὑπάτων.

Tropi vero sunt xv, sed principales v scilicet sunt. Notandum, quod Græci secundum numerum divisionis linguarum apud eos, quibus utuntur, principalium numerum troporum constituerunt, quibus bini scilicet tropi coherant, scilicet Lydius, ecce primum: lydius dicitur, quod Lydii eo utuntur; cui adherent ὑπολύδιος hypolydius et ὑπερλύδιος hyperlydius, id est super Lydium, id est acutior Lydio; hypolydius, id est eundem numerum circa collata detinet, et ejus medium, ut sunt tres ad duo. »

(d) Martianus addit: « Octo sonos recipit, spatia septem, productiones sex, hemitoniam xii, dieses xxiv, atque constat ex, » etc.

est sub lydio, id est gravior Lydio. Secundus scilicet tropus *Iastius*; *ιάστιος* dicitur (a) quod eo Eones utuntur. Item, id est tertius, *Æolius*, *Æolius* dicitur, quod eo *Æoles* utuntur, cum *ὑποαιολίῳ hypæolio* et *ὑπεραιολίῳ hyperæolio*. Quartus *Phrygius*; Phrygius dicitur, quod in Phrygia repertus et usitatus est, cum duobus *ὑποφρυγίῳ hypophrygio*, et *ὑπερφρυγίῳ hyperphrygio*. Quintus *Dorius*; Dorius dicitur, quod *Dores* eo utuntur et ab eis repertus est, cum *ὑποδωρίῳ hypodorio*, et *ὑπερδωρίῳ hyperdorio*. Verum inter hos tropos, id est xv, est quædam amica concordia, qua sibi invicem germani sunt, id est convenientes; nam v in gravitate, v in acumine, et v intemperati sunt, ut inter *ὑποδωρίον* et *ὑποφρυγίον*, et item inter *ὑποιάστιον* (et *ὑπολύδιον*): item *conveniens aptaque responsio*, id est convenient et quod inter *ὑποφρυγίον* et *ὑποαιολίον*, qui tantum duplices copulantur; acutior enim duplo superat graviorem, tonus quippe ad hemitonium sonat, est autem tonus duplum hemitonii. *Mediæ vero*, scilicet concordæ, *graviorum troporum his*, id est ad illos, qui acutiores sunt, *προσλαμβάνόμεναι unti*, id est, vicem *προσλαμβάνόμενης chordæ* obtinent. Non solum *προσλαμβάνόμενοι* fiunt in gravissimis, sed etiam in acutis tropis graves sunt, sed tamen non sic graves in acutis sicut in gravissimis: v. g. Si quis dixerit mihi, quomodo resonari debet ultima chorda ad primam in tetrachordo, dicetur, sub epitriti ratione. Verum tropi, id est xv, singuli quoque tetrachorda faciunt quina, quod diatessaron elementum est totius musicæ. *Tetrachordum est affectio (quædam)* id est copula et concordia sonorum quatuor compositorum per ordinem, scilicet naturalium vocum, quæ scilicet transcendunt octava parte, quorum extremi scilicet soni sibi debeant convenire. (Sed hæc posterius. Nunc ad) *inchoamentorum*, id est principiorum et inventionum (*ratum ordinem redeamus*), quo ordine inventa est harmonia. *Prædicta enim*, id est, ea quæ superius dicta sunt, *ideo primo dicta sunt*, scilicet a me, *ut altus tenerentur*, id est, profundius in memoria figerentur.

Prima quippe, id est, ante dicta quam divulgaret mortalibus ea, scilicet genera *Ermion vir* (b) *Lassus ex Surse*, scilicet oppido et regione, *tria tantum mei genera putabantur*, mei, id est, harmoniæ, et est genitivus primitivi. Primum genus est *Ydikon* (c): Quæ genera formæ inveniuntur. Formarum autem tres sunt species, quarum prima in sonis, secunda in numeris, tertia in verbis. Illa autem prima, id est, quæ in sonis invenitur, ad harmoniam pertinet; non

A enim in ea verba aliquid significantia, sed soni tantum sibi metipsis aliqua ratione conjuncti quæruntur. Secunda autem, quæ ad numeros pertinet, nihil aliud requirit, nisi tantum convenientem numerum sonorum nihil significantium, aut nihil aut aliquid significantium absque ullo termino. Tertia vero, quæ vocatur metrica, non solum sonos certis temporibus terminatos inquirit, sed etiam cogit, ut aliquid significant, et certum numerum terminumque non excedant: quorum exempla sunt versus et metrum, in quibus duobus certus terminus numerusque pedum ponitur, versui quidem in senario, metro vero in octonario. Sed notandum, quod hæc tres formæ in humanis vocibus inveniri possunt, in harmonia vero in his vocibus, quæ carent sensu, non est nisi in una, id est, prima; in ea enim sonus tantum invenitur, et non sine ratione numerorum; in hac vero, id est, humana voce aliquando sonus sine sensu, non etiam sine numero, invenitur, si aliqua proportione copuletur, aliquando sonus cum sensu et numero, qui verborum nomine meruit appellari. *Ἐίδικόν*, id est formale: *εἶδος* forma, vel species. *Ἀπεργαστικόν*, id est, activum vel operativum, id est, exercitium artis. *Ἐξαγγελτικόν* (sen) *ἐρμηνευτικόν* dicitur, hoc est interpretativum, rationem enim de omnibus reddit. *Ἐίδικόν est*, quod ex perseverantibus, id est, immutabilibus, et similibus, scilicet sonis, *consonabat*, id est, simul sonabat, id est, *sono, numeris atque verbis*; quæ enim sonus est, perseverat numerus et verba. Sed quæ ex his, scilicet tribus, *ad melos*, id est ad sonum, pertinent, scilicet sicut sonus, *harmonica dicuntur*: quæ ad numeros, scilicet temporum, *rhythmica*; quæ ad verba, *metrica*. Hoc interest inter rhythmum et metrum, quod rhythmus est sola verborum consonantia, sine ullo certo numero et fine, et in infinitum funditur nulla lege constrictus, nullis certis pedibus compositus: metrum autem pedibus propriis certisque finibus ordinatur: minimum autem metrum est, quod constat pede et semipede, et res est per ordinem usque ad octo pedes: octonarium autem numerum non transgreditur. *Ἀπειργαστικόν* (d) *est quidam materiæ*, id est, *vocis, tractus*, id est productio: vox enim materies vel initium est musicæ, et eam vim obtinet vox in musica, quam punctus in geometrica, monas in arithmetica, littera in grammatica, *efficiens exercitium ejus*, scilicet materiæ; *cujus tres itidem*, id est, *similiter, partes*, id est, *Μελοποιία*, id est, *melodiæ factura*, quod pertinet ad sonos: *λέξις*, id est *dictio*, (e) ad rhythmum pertinet;

tibus omnino legendum videtur *εἰδικόν*.

(d) Quidam codices apud Meibomium habent *περγαστικόν*, quæ lectio æque convenit Remigii interpretationi supra relatæ, ac nostra.

(e) Monendum hic ducimus Meibomium in notis suis ad Martianum hinc inde fuisse hallucinatum, quod partim ex contextu, partim ex apposita hic Remigii nostri expositione palam fit, uti in hoc ipso loco dicit *inepte positum esse λέξις pro λήψις*: licet apposita interpretatio id est dictio priorem lectionem firmet. Ita mox superius pro *tractus* perperam legendum monet *tractatus*: et sic porro in aliis.

(a) Hæc non coherent, sed quædam in apographo ommissa; Martianus ita habet: « Secundus iastius, cui sociatur et *ὑπεριάστιος ὑποιάστιος*. »

(b) Optime notat Meibomius corruptissimos hic esse omnes codices. Ipse habet: « Primo quippe cum *Lassus ex Surse* harmoniæ vim mortalibus divulgaret, tria tantum ei, » etc. sed optimam emendationem istam iudicat: « *Lassus ex urbe Hermionia* harmoniæ vim, » etc. *Lassus* certe ex urbe *Hermione* in *Achaia* primus inter Græcos de musica scripsisse memoratur.

(c) Ita nonnulli codices, alii *ιδικόν*; sed ex sequen-

πλοκί, geminatio, quando unus pes multipliciter ponitur: ἐξαγγελτικὸν autem ad expositionem, id est, exemplar, et interpretationem, quando exponimus singula, et interpretamur, pertinere videtur, et habet partes tres, ὄργανικὸν, quod ab organo venit; φθικὸν, id est, cantabile, φθὴ cantus: ὑποκριτικὸν simulativum, quæ, se licet omnia genera, inferius, id est in præcedentibus vel in sequentibus rerum ordo disponet. Nunc de prima voce, id est de ipsa voce, quæ prima est, velut de parente sonitus totius dicemus.

Omnis vox in duo genera dividitur, continuum atque divisum. Continuum est velut iuge colloquium, id est, frequens narratio, quæ inter duos fit, quæ non fit per cola, id est commata. Divisum genus est quod dividitur per cola et commata, certosque pedes in modulatione, id est cantum (a). Est et medium, scilicet carmen, id est, neque iuge neque divisum, (quod in utroque) permixtum, scilicet est (ac) neque alterius speciei, id est continuæ (continuum modum servat), nec alterius, scilicet speciei, id est divisæ vocis (frequenti divisione) præciditur, inciditur, ut, sicut quomodo, pronuntiandi modo, id est similitudine (carmina cuncta) recitantur, leguntur (Horum illa quam in divisas partes certasque deducimus, diastematica nominatur). Diastematica, spatiosa dicuntur, quæ spatiis dividuntur; diastema διαστημα enim spatium et intervallum dicitur; systema σύστημα vero est vox uniformiter sonans (et ei parti quæ), harmonica vocatur, scilicet quæ ad modos pertinet (aptanda est. Quæ quidem) harmonica, scilicet pars habet partes disputationis septem, quæ virgulas dicunt (b):

Alloquitur numeris septem discrimina vocum.

Primam, scilicet partem habet de sonis; secundam, scilicet partem, habet de spatiis, id est de diastematibus; tertiam de systematis. Græcus dixit, genitivum scilicet pro ablativo nostro ponens Quartam, scilicet partem habet de genere, scilicet quod est trinum, id est chromaticum, diatonicum et enarmonicum, Quintam de tonis, id est phthongis; sextam commutationibus, id est metabolis; septimam scilicet partem habet de modulatione, quam melopæiam vocamus id est melodiæ facturam. Ac prius de sonis scilicet dicamus, ubi artis est elementum, id est materies artis.

Sonus quippe tanti, toties, id est tanti valet apud nos, scilicet musicos (loci est) quanti in geometricis signum, id est punctus, in Arithmeticeis singulum, id est unitas. Phthongos sonos dicimus, hinc diphthongus dicitur dualis sonus. (Verum phthongus dicitur vocis modulatae particula) una intentione, id est, simili tenore producta aut gravi aut acuto. Est autem intensio, id est productio, quam dicimus tasin, productionem, in qua, scilicet intensione vos consistit

A ac perseverat, scilicet æqualiter. Sonus phthongus vel speciatim, id est singulas voces, vel generaliter appellatur; sed generale vocabulum, scilicet quod est sonus specialia habent, quæ idiotitia ἰδιότιτα specialia, id est propriam habentia positionem, gratia, id est Græca voce perhibentur. Ut si quemadmodum, id est quo accentu, nobis scribendum sit, cogitemus, quemadmodum unaquæquæ syllaba suum accentum habet, ita unusquisque sonus notam (ita hæc virtus phthongi docet, quid) acuminis et remissionis, exeramus, extendamus vel in altitudinem producamus et lenius remittamus, gravemus. Verum ex istis, scilicet phthongis, alia faciunt (alia patiuntur, Faciunt), intensio scilicet chordæ, id est cum tenditur chorda, et remissio, scilicet chordæ, id est quando relaxatur chorda: patiuntur acumen et gravitas. In chorda fit actus in intensione et remissione, passio vero fit in voce, quæ patimur, id est sustinet chordæ et articularum extensionem et remissionem. Productio autem est, hoc est, epitasis, id est superintensio, vocis commotio a loco graviore in acutum locum: anesis vero contra, id est cum de acuto movetur in gravem (nam ab acuminis culmine in grave quiddam seriusque descendit). Paracterica est repersussio vocis, serum tardum grave. (Fit autem soni gravi as, cum) ex intimo, id est ex profundo pectoris (quidam spiritus trahitur; acumen vero) ex superficie oris, id est ex labris (emittitur).

Sunt igitur innumerabiles soni sed specialiter per singulos tropos, scilicet qui sunt xv et xviii tantum poterunt convenire. Omnia ista in cantilena deprehendi possunt. Si volueris diatonicum tantum commemorare, tunc xviii habebis. Si autem chromaticum et enarmonicum intromiseris, x supra habebis, et erunt xxviii, sub uno tamen nomine v chromatici et v enarmonici adduntur, id est pro unachorda. Sed ista subtiliter et obscure dicuntur. In Beotii vero musica hic Dorius potest provideri. Quorum, scilicet sonorum, nomina superius nominavi (c). (Quorum prior est Adquisitus, qui ideo) tali nomine, id est adquisitus (nuncupatur quoniam eorum, quæ tetrachorda nominantur) nulli, scilicet tetrachordo (omnino consentit sed extrinsecus velut adquisitus accedit) propter consortium, id est juncturam mediæ, scilicet chordæ, id est mese (cui concinere consuevit qui adquisitus uno lono a principali principalium separatur), id est a b hypate hypaton. (Quæ) principalis principalium (quia prima in tetrachordo collocatur, quasi cujusdam rectoris nomen accepit) hypate hypaton dicitur: est enim hypatos, id est consul vel rector sequentis tetrachordi. Subprincipalis (d) a paritate hypaton dicitur, quæ principali subjecta est jungitur. Principalium vero scilicet sunt aliæ διατονος, ἑναρμόνιος et χρωματική, quam, scilicet speciem chromaticam nos

(a) Apud Meibomium ita legitur: « Divisum, quod in modulatione servamus. »

(b) Omnino legendum censeo: quæ Virgilius dicit

(c) Cum apographum hic valde mutilum sit ac de-

pravatum, Martiani textum uncinis inclusum ex Meibomio restituimus, quod idem de præcedentibus et sequentibus notandum.

(d) Male; legendum: parypate hypaton.

id est musici, vix forsitan recte colorabilem memoramus (et ideo hoc nomen accepit quia inter principales colores, album tetrumque, quidquid interiacens invenitur, colorabile Graia significatione perhibetur). Album et niger color dicitur quidquid vero inter album tetrumque apparet, colorabile nuncupatur. (Ergo Enarmonios, Chromaticæ, itemque Diatonos, quam Extentam dicimus, indicia sunt generum modulandi.) Multiplex quippe tetrachordorum ratio sic firmatur, id est per additionem enarmonii et chromatici generis.

Principalis autem mediarum, id est hypate meson, quia prima est medii tetrachordi, ideo id nomen accepit, id est principalis mediarum. Elementum totius musicæ est diatessaron, quod proportio musicæ non fit minus quam in quatuor chordis, quam vocamus diatessaron. (Cui subnexa) subprincipalis mediarum, id est parypate meson (esse dicitur). Denique reliquæ tres, scilicet chordæ, id est diatonos, enarmonios et chromaticos, sui simili usu, id est, secundum similem sui usum obedient (a). Dictum scilicet est, hoc tetrachordum mediarum, quod in medio locatum est inter principalium, id est hypatorum tetrachordum (et tetrachordum) conjunctarum, id est synemmenon. Post supradictas autem, id est post principales mediarum, quæ sequitur, id est illa quæ sequitur, media nominatur, ipsa est mese, (quæ ideo media dicitur, quia tam) gravis modi, id est diapason, finis est, (quam in tropis omnibus futuri) acuminis caput, atque ipsius, scilicet mese (quodammodo vinculo tam gravis modulatio, quam acuta connectitur), ut est in Lydio modo, id est in tropo, ubi recta iota mese est, ubi iota rectum pro signo ponitur, in pagina videlicet Boetii de Musica. Verum post mediam id est mesen, extendem acuentem hemitonium, conjunctarum erit tertia, id est trite synemmenon, tertia conjunctarum a fine est, numeratur tertia, et est homitonii spatium inter tertiam conjunctarum et mesen, (quæ in eodem medio, id est Lydio) lambda supinum, scilicet in hac similitudine V pro nota habebit. Post hanc, id est, trite synemmenon, illæ scilicet chordæ, quæ a nobis superius expressæ sunt, tres sequuntur, ἐναρμόνιος, χρωματικὴ et διάτονος, quæ et paranete dicitur, quam Latine penultimam perhibemus. Post quam, scilicet panareteu, ultima, id est, nete sociatur, quæ ideo dicta est conjunctarum ultima, id est nete synemmenon, quia in hoc tetrachordo (finem tenet). Omne autem tetrachordum conjunctarum, id est synemmenon, ideo dictum, scilicet est, quia medix ipsi, id est mese, adjungitur, quæ perfectam symphoniam, id est, diapason prima complevit, ac producente media sequentem tonum, mese producit tonum quod tonus est inter mesen et paramesen, ille qui sequitur sonus, id est chorda, παραμῆσος, id est juxta mesen nominatur, quod hunc, id est paramesen, satis proximum sonus adjunctæ modulationis, scilicet tonum, ostendat, id est, inveniat. Dehinc, scilicet sequi-

tur, divisarum tertia, id est trite Zeygmenon, tertia scilicet ab ultima, quæ plenum systema, id est spatium diapason finit; unde disjunctarum tertia, scilicet a fine, perhibetur. Post hanc, scilicet tertiam, soni cæteri, id est illi tres ἐναρμόνιος χρωματικὴς et διάτονος consequuntur. Sonus vero divisarum ideo hoc nomen accepit, quia uno et dimidio tono, id est tribus chordis, ut est, « Omnia quæ fecisti nobis, Domine, » ubi habentur tres chordæ sicut est in α medix sine divellit, hoc est ab ipsa mese, quæ finis dicitur, quod graviores sonos terminat et incipit acutiores. Post hoc tetrachordum excellentium, id est trite hyperbolæon collocatur: quod ideo excellens nomen accepit quia in singulis tropis, id est xv in omne acumen erigitur, et singulis modulationibus fastigiatur, id est erigitur, acuitur.

Horum igitur sonorum, id est, phthongum generis pluralis, id est sonorum, (sunt alii, quos) considerare id est, manere in suo loco, et perseverare necesse est, (alii vero sunt) vagii, varii, qui sæpe acuuntur et sæpe remittuntur, et ideo vocantur λιχνοί, a digito videlicet post pollicem, quod chordas illas pulsant atque movet. Alii βάρυπυκνοί nominantur, id est graviter fixi; alii μεσόπυκνοί perhibentur, id est medii fixi, quod mutabiles sunt; alii ὀξύπυκνοί, id est acute fixi. Spisso vero, scilicet genu, dicitur quædam qualitas trium sonorum compositiva, id est, cum tres toni simul junguntur. Βαρόπυκνοί autem sunt, qui velut regiones, id est chordas, prima spissi, toni scilicet, retentant, id est, obtinent. Μεσόπυκνοί vero, qui media possident: ὀξύπυκνοί qui ultima tenent, ἄπυκνοί, non fixi, qui in positione, id est constitutione, sonorum trium, qui sunt spissi, in nullo genere aut lege junguntur. (Stantes autem persevepantesque dicuntur vel ἄπυκνοί vel βαρόπυκνοί, qui veluti quamdam speciem et formam sibi principalium) vindicabunt, obtinebunt, habebunt. Ideo autem quidam (a quibusdam) statarii nominantur scilicet illi primi, quod diversas id est graves et acutas, extensiones recipere non possunt. Statarii dicuntur, quod uniformiter stant, nec in acutum extenduntur, nec in gravitatem remittuntur. (Alii autem vagi et errantes habentur, quia interdum) longiora, graviora. interdum minor, id est acutiora spatio receperunt. Sed horum, scilicet vagorum sonorum, alii παραπατοςιδίς, juxta principales, alii λιχνοειδείς id est, digitales a digito, quod eos pulsant sonos vel illas chordas. Verum primi, hi parypati, ideo sic dicuntur quod statim prioribus, scilicet hypatis, id est principalibus, subnectantur. Λιχνοειδείς dicuntur a digito, qui minister artis, et cantus singulos movet scilicet, est, (est autem) primus a pollice, id est, index, quo digito movetur chorda. (Horum vero alii sibi invicem) congruunt, conveniunt, concordant, (alii) discrepant, discordant, et resultant, id est dissonant, dissentiant et repugnant sibi invicem. (Sed illi) ὁμόφωνοί, scilicet dicuntur (quia sibi invicem conjunguntur) hi æquisoni: ἕφωνοί, id est

(a) Apud Meibomium sic legitur: « Denique reliquæ tres sui similes obedient.

dissoni (δίαφωνοι autem, id est dissentientes sunt, qui cum percussi fuerint, invicem discrepant. Ὁμόφωνοι, qui vocis quidem) aliam significationem et virtutem gerunt; (eundem autem impelum, id est percussione[m] servant) unus enim idemque sonus multis comparatur in diversis virtutibus, verbi gratia, cum uno tonum, cum alio hemitonium, cum tertio diesin. (Sunt autem et aliarum sonorum diversitates), et prima, scilicet diversitas, per intensionem, id est extensionem chordæ (ut aut acumine aut gravitate dissentiat). Secunda, scilicet diversitas, per spatiorum, id est tonorum vel semitonorum perceptionem, cum uni, scilicet spatio, aut plurimis jungitur, quando colligitur unus tonus ex duobus spatiis, et hemitonium ex duobus spatiis. Tertia, scilicet diversitas in sonis fit per conjunctionem systematis, hoc est, quantitatis vel magnitudinis vocum : sed hoc interest inter diastema, id est spatium, et systema, hoc est, vocis magnitudinem, quod spatium inter duos sonos vel tres vel quatuor invenitur, et eo amplius; systema autem non minus quam in diapason, quod aut unum recipit, scilicet sicut tonus, aut plura recipit, scilicet sicut diapason, quæ VII spatia aut VIII chordas recipit. Et quod secundum morem dicitur, id est κατὰ ἦθος, id est secundum morem, scilicet per hoc fit discrepantia : secundum morem, id est, consuetudinem singularum nationum reperti sunt tropi; quibusdam enim sonus gravis convenit, quibusdam acutus, quibusdam medius. Alium quippe morem, scilicet generum, acuta significant, alium graviora, quod quædam gentes delectantur acutissimo, quædam gravi.

Nunc jam de diastematis disserendum, scilicet est, Græce de diastematis, genitivum scilicet pro ablativo nostro ponens, Græci enim non habent ablativum, pro loco ejus genitivo utuntur. Diastema διάστημα est vocis spatium, quo acuta, scilicet vox, id est in quantum acuta, et gravior, id est in quantum gravior, includitur, id est comprehenditur. Sed in diastematis, Græce dixit sicut et supra genitivum pro ablativo ponens, alia, scilicet sunt, graviora (Meib., breviora) illa scilicet, quæ sunt in diesi. Enarmonia, id est in quarta parte toni; majora vero sunt, scilicet diastemata (quæ per singulos tropos), his ex omnibus, vel bis diapason faciunt (quo nihil majus in tropis possumus invenire. Atque in spatiis alia composita sunt, (alia disjuncta atque asyntheta. Et composita sunt, quæ per ordinem currunt) quæ eodem ordine currunt : id est per æqualia spatia tonorum et hemitoniorum : incomposita vero, quæ ex diversis, scilicet vocibus, sibi invicem copulantur. Item alia logica, id est rationabilia, alia aloga, id est irrationabilia memorantur. Rationabilia, id est logica, illa sunt, quorum consensus, id est concordia, convenientia, possumus præstare proportionem, quam invenire non potuit, id est, possumus dicere, quam proportionem ad invicem habeant (irrationabilia) :

(a) Ita codex mg., quod foret Græca ἀρχαία; Meibomius habet ἀρχία, quæ non est Græca vox, melius

quibus non subest ratio, id est nulla ratione conjunguntur : alia conhibentia, id est conoordantia, sibi consentanea (alia discrepantia), alia enarmonica, concordantia inter se; alia chromatica, colorabilia; alia diatonica, id est extenta; alia archia (a), id est principalia vel æqualia; alia perissa, id est excurrentia; sed prima, id est archia; æqualia, scilicet dicitur voce latina; secunda, id est perissa; excurrentia memorabo, id est, dicam et exponam. (Verum æqualia sunt, quæ in æquas partes poterunt separari, ut tonus in duo hemitonium); perissa autem, scilicet sunt (quæ in tria hemitonium discernuntur. Deinde) alia deastemata spissa, scilicet sunt, alia rariora, id est apertiora. (Spissa sunt, quæ) per dieses, id est, per quartas partes colliguntur, (rariora) quæ tonis, scilicet fiunt. (Et in his) alia sibi congruunt, scilicet per proportionem, id est conveniunt; alia discrepant id est discordant.

Sed discrepantium, scilicet sonorum, nimia multitudo scilicet est; (convenientia vero per singulos tropos) sex sunt scilicet diastemata; id est δία τεσσάρων, quod de quatuor dicimus; δία πέντε, quod de quinque; de hinc δία πάντων, quod ex omnibus concinit, id est consonat. Illud etiam, scilicet est quartum, quod ex omnibus, id est diapason, et ex quatuor, id est ex diatessaron constat, vel ex omnibus, scilicet est quintum, id est diapason, et ex quinque, id est diapente; vel bis ex omnibus, scilicet est sextum, quod bis diapason dicitur. Sed illud, scilicet diastema, quod diatessaron, hoc est ex quatuor dicitur, recipit sonos, id est chordas quatuor, epattia et intervalla tria, tonos duos semis, hemitonium quinque, dieses vero x, et est in epitriti ratione, id est sesquitertia, instar quatuor ad tres. Diapente, quod ex quinque est, sonos, id est chordas, recipit quinque, spatia quatuor, tonos tres et semis, hemitonium VII, dieses XIV, et est in hemiolia ratione, id est sesquialtera, quod sunt tres ad duo. Diapason autem sonos, id est chordas, habet VIII; spatia, id est intervalla VII, tonos VI, hemitonium geminat, id est XII hemitonium habet; dieses quadruplicat, id est XXIV dieses habet, atque in diptasia, id est dupla, ratione versatur, quæ est unum ad duo. Quod vero ex omnibus, id est VIII, quod est diapason, et ex quatuor, id est diatessaron, dicitur, sonorum, id est chordarum, est XI, licet ex omnibus, id est ex VIII et ex quatuor dicatur, tamen non sunt XII, sed XI, quod in octava finitur diapason, et in eadem inchoat diatessaron, spatiorum X, tonos habet octo et semis, hemitonium duplicat, id est XVII, dieses prædicta ratione multiplicat, id est quadruplicat, id est XXXVI habet, et est in diptasi et diametri binarii regula, ut sunt octo ad tres; habet enim octonarius ternarium bis, et duas tertias partes ternarii, quas diametrum appellat : et diametri regula potest sic intelligi : ubicunque binarius fuerit, diametrum dicitur, quod per binarium omne

fors ἀρχία æqualia pari numero; ut opponatur sequenti voci περισσά, impari numero.

diametrum, id est medium dividitur. Quod vero ex omnibus, id est diapason, et quinque, id est diapente constat, recipit sonos XII, spatia XI, tonos IX et semis, hemitonia geminantur XIX, dieses tetraplantur, id est quadruplicantur, scilicet XXXVI, et est in triplasia ratione, ut quatuor ad XII. Quod bis diapason dicitur, habet sonos XV, spatia bis septena, id est XIV, tonos X ac duo, id est XII hemitonia duplicata, id est XXIV, dieses XLVIII, id est quadruplicata, atque est in tetraplasia, id est quadrupla ratione, ut sunt XII ad VI. Est autem (tonus) in epogdoi, in sesquioctava, ratione; epogdous ἐπογδοος dicitur quasi epigodous ἐπιγδοος, id est super octavus, quod unum habet super octo. Ubique dies in enarmonio, scilicet genere, debemus accipere, quæ, scilicet diesis, est in quarta particulatione, id est in divisione toni, quarta particulatio una pars est.

(Nunc quid sit systema) perhibendum, docendum. Systema est magnitudo vocis, id est magnum intervallum, ex multis modis, id est sonis, vel ex V et III, vel ex pluribus constans (quod licet multa divisionum genera recipiat, tamen quia) eadem, scilicet genera, in diastematis, id est spatiis minoribus (memoravi, præteream). Absoluta, integra, et perfecta systemata sunt VIII. Primum est, quod ab Adquisito, quem προσλαβανόμενον dicimus, ad mediam, quam mesen diximus, scilicet et hoc vocatur diapason, omne conficitur, protenditur. Secundam, scilicet systematis genus, quod a principali principalium, id est ab hypate hypaton in paramesen usque tenditur. Tertium, quod a subprincipali principalium, id est a parypate hypaton, in divisarum tertiam, id est trite Diezeugmenon, jungitur. Quartum, quod ab extenta principalium, id est lichanos hypaton, usque in divisarum diatonum profertur, id est in paranete diezeugmenon diatonos. Quintum, quod a principali mediarum, id est ab hypate meson, in neten divisarum, id est in nete diezeugmenon, usque progreditur. Sextum, quod a subprincipali mediarum, id est a parypate meson, in tertiam excellentium, id est, in trite hyperbolæon trahitur, excurrit. Septimum, quod a mediarum extenta, id est a lichanos meson diatonos, in excellentium diatonon, id est in paraneten hyperbolæon diatonos exurgit, excurrit. Octavum, quod a media, id est a mese, excellentium in ultimam ducitur, id est in neten hyperbolæon.

Quibus, scilicet systematis, excursis genera tetrachordorum modulandique discurrem, id est breviter exponam. Tetrachordon, est nominativus Græcus, est chordarum divisio cum certa qualitate, id est proportione. Genera modulandi sunt tria, Enarmonion, Chroma, Diatonon. Enarmonium interpretatur

(a) Hæc forte legenda: Teodisci altisone, vel altissime, scilicet canunt.

(b) Totam parenthesin ponimus, ut habetur corrupta in apographo; unde cum sensus nullus procedi queat, ipsum saltem Martiani textum ex Melbonio hic damus: « cingitur, modulationi obediet in acu-

inadunatum, chroma coloratum, diatonon extentum. Enarmonion, scilicet genus, dicitur, quod pluribus, id est majoribus spatiis, et angustioribus, id est minoribus proportionibus, diesis videlicet, separatur, distinguitur. Diatonon vero, scilicet genus, quod tonis copiosum, scilicet est, id est abundans tonis. Diatonon genus duobus tonis et semitonia constat, quod genus est clarissimum et minutissimum, licet diversis gentibus conveniat, sicut Gothis, qui minutissime canunt, Theodissi ab tissone (a). Winedi et Hebræi cum murmure. Chroma, scilicet genus quod de hemitonis componitur: sicut enim quod inter album nigrumque est, color dicitur; ita hoc, scilicet tertium genus, chroma nominatum, scilicet est, quod inter utrumque est, id est inter harmonium, et diatonum. Et enarmonion quidem, scilicet genus, cum ab immutabilibus, id est gravioribus, sonis cingitur, id est vallatur, (b) (sic enim surgit, tonus, tonus, diesis in acumen per dieresin, scilicet surgit, quod diatonon et enarmonion, id est per duos tonos incompositum, quod duo toni in una regione sunt tria hemitonia, hoc totum clare patet in paginis Boetii de Musica; in gravem, scilicet melodiam, per diversum, id est ex contrario mutato ordine). At vero diatonum, id est diatonicum genus, ipsis contentum, scilicet est, sonis (in acumen quidem ita accipiet modulationem, ut per hemitonium, et tonum, et tonum, modum integrum compleat: at vero graviores) id est, conjunctum, per contrarium ordinem, id est, per tonum, et tonum et hemitonium persequetur. Sed nunc, id est hoc tempore, maxime diatono utimur, id est usui habemus, eo quod pulchrior cæteris sit; quod ideo dicitur, quia Afer erat iste; in Africa enim maxime viget diatonicum genus. Sed horum alia modulamur peragogen, ἀγωγὴν, id est sursum ductionem, vel per ascensionem in acumen; alia per plocen πλοκὴν, id est geminationem vel copulationem. Per agogen est, scilicet modulatio, cum per ordinem sonus sequetur, scilicet seipsum. Ploce autem dicitur, cum diversa sociamus, id est diversas chordas jungimus, quartam chordarum ad primam. Ploce copulatio vel geminatio, quidquid enim geminatur vel ex diversis locis colligitur, ploce appellatur.

Ex hinc in modulando alia, scilicet modulatio, euthia εὐθεία dicitur, quod est recta, scilicet modulatio in acumen: alia anacamplos ἀνάκαμπος, quod est revertens, id est in gravitatem descendens; alia peripheres περιφερής, hoc est circumstans, reflexa, quam cantores vinolam dicunt. Euthia est, scilicet modulatio, quæ a gravi in acumen erigitur; anacamplos, quæ e contrario, id est ab acumine in gravem deficit. Peripheres, circumvoluta, rotunda, quæ ad utramque

men, per diesin et diesin, et ditonon incompositum, in gravem vero sonum e contrario modulatio tota submittitur. Chroma autem hoc modo melos accipit; per hemitonium et hemitonium, et tria hemitonia, quæ incomposita proveniunt: in gravem vero ex diverso recurret. At vero, » etc.

id est ad acutam et gravem, aut accomodatur, scilicet cum sursum, ad acumen erigitur, aut servit, scilicet cum flectitur ad gravem. Sed cum tetrachordorum, quos quadrifidos tetrachordos, id est quatuor chordas habentes; appellamus, divisiones innumerabiles sint, septem (a) sunt notæ, id est cognitæ, enarmonii, scilicet generis, duæ, divisiones sunt notæ; chromatis, scilicet generis, tres, scilicet sunt divisiones notæ, quarum una prima, quæ mollis ac soluta, id est lasciva, mollis dicitur, quod tria hemitoniam habet in una regione, et a cæteris regionibus absoluta, id est ampla, quam vero tria hemitoniam unius spatii comparata duobus hemitoniam, hemiola ratio efficitur, ideo secunda nota hemiola. Secunda, scilicet nota, quæ hemiola est, scilicet quod ibi abundat sesquitercia divisio, Tertia, scilicet nota, quæ est tonia (b), quod unus tonus dividitur ibi in duo hemitoniam: diatonicos, scilicet generis, duæ, scilicet divisiones sunt, una mollis, scilicet propter integrum tonum, altera robusta, id est, acuta propter hemiolon. Et modos, id est species quidem accipit enarmonion scilicet genus, a tetartemoria diesi, id est toni parte quarta nam $\mu\omicron\pi\alpha$ pars dicitur. Illud vero quod mollius, id est, chroma diximus, per tritemorian diesin copulatur, id est, jungitur in chromatico genere, quod molle vocatur; tonus dividitur in tres partes, ideo tritemoria appellatur. Ipsum vero (chroma) hemiolon, id est diationum, fit ab hemiolia diesi, id est ab hemitonio, in quo apparet sesquialtera proportio, ejus diesis, quæ fit enarmonii, scilicet generis, quod duæ quartæ partes in enarmonio segregatæ conjunguntur in unum in hemiolio, hoc est in diatono, et efficiunt hemitoniam, a quo incipit diatonicum genus, et hemiolion dicitur diatonicum, quod in ipso genere diapente abundat, quæ in extremis suis sonis sesquialtera copulatur ratione.

Sed nunc de tonis, scilicet dicamus. Tonus est spatii magnitudo, id est intervalli inter chordam et chordam, et vocem et vocem; qui ideo tonus dictus est, quod per hoc spatium ante omnes, scilicet voces et divisiones vocum sive chordarum prima vox quæ fuerit, extenditur, hoc est, de nota qualibet in notam, id est, de chorda in chordam, singulæ enim chordæ habent suas notulas, sicut habetur in Boetio; ut a media, scilicet chorda, id est a mese in paramesen, id est in illam quæ est prope mediam, ut est in Lydio, scilicet sono, si a iota directo, id est a meso, in signa jucens, id est in paramese signa, id est notulæ concurrant. Verum quod hemitoniam diesisque, id est quartæ partis et tertie, quando tritemoria vocatur, quid vel quantæ qualesve sint, docui. Troporum etiam nomina, id est, quomodo vocantur, numerumque monstravi, id est, quod sint xv.

Nunc de tetrachordis eloquimur, (nam singuli qui-

(a) Diversum computum habet Meibomius, ita legens: sex sunt notæ; enarmonii una; quæ quidem lectio cum Aristide lib. 1 de Musica congruit.

(b) L. c. Meibomius restituit lectionem toniæa;

A que tropi tetrachorda quina custodiunt, sicut superius quoque notavi). Verum horum, scilicet tetrachordorum extremos, id est primum hypaton, quod ultimum netarum hyperbolæon, sequitertia enim proportione sibi met conjunguntur extremi soni omnium tetrachordorum (sibi aptandos esse non dubium est. Tetrachordum quippe est) quatuor sonorum, id est chordarum, (in ordine positorum congruens et) fida concordia, id est inerrata. Sonat autem tetrachorda principalium, id est hypaton, mediarum id est meson; conjunctarum, id est, synemmenon; separatarum, id est diezeugmenon; excellentium, id est hyperbolæon. Et primum tetrachordum, quod est gravius, incipit a principalium principali, id est ab hypate hypaton, et desinit in principalem mediarum, id est hypate meson. Verum principalium et mediarum, scilicet tetrachordum, id est hypaton et meson connexum, scilicet est, id est conjunctum, quod nihil interest, quod conjuncturum vocatur, scilicet quod jungitur tetrachordo mediarum, erit tetrachordum a media, id est a mese, in neten conjunctarum, id est in neten synemmenon. Atque divisum, scilicet aliud tetrachordum, ab his, scilicet prædictis tetrachordis duobus, longeque discretum, quod est quartum devisarum, a submedia, id est a paramese, in neten, id est ultimam separatarum, id est in neten diezeugmenon usque jungitur. Separatarum tetrachordum dicitur, quod omnino separatur a mese, eum qua nullam habet consonantiam. Quod autem ex diversis, id est, separatis conjunctum est, id est inebat, in acutiorem sonum, et in quintum, scilicet tetrachordum, id est in quintam chordam, excellentium, id est hyperbolæon profertur. (Sed de tetrachordis satis dictum. Nunc de pentachordis videamus.

Ac similiter) hæc quoque quinque, id est pentachorda, esse non dubium est. Primum igitur, scilicet pentachordum, quod est gravius, principalium esse dicemus, id est hypaton, quod incipit ab Adquisito, id est proslambanomenon, et in principalem mediarum, id est in hypaten meson terminatur. Sequens, id est secundum pentachordum, in acumen ejusmodi est, quod constat a principalium extenta, id est a lichanos hypaton diatonos. in mediarum illam, id est in meson, quæ in Lydio scilicet tropo iota rectum habet. Tertium autem, scilicet pentachordum, conjunctarum est, id est synemmenon, quod a mediarum extenta, a lichanos meson diatonos, in ultimam conjunctarum, id est, in neten synemmenon, ducitur. Quartum vero, scilicet pentachordum, quod per divisionem est, interponitur enim tetrachordum conjunctarum, nam cæterum conjuncti sunt, a media, id est mese, in tertia devisarum, id est, in trite diezeugmenon, connecti solet. Quintum, scilicet pentachordum, in acumen erigitur, quod in acutis exten-

malem tonæa τωναία, uti apud Hesychium dicitur vox intenta: quanquam Aristides. l. c, chroma tenizum appellet.

ditur et hyperbolæis, vel in acumen erigitur, id est, incipit a disjunctarum extenta, id est, paranete diezeugmenon diatonos, atque in nete excellentium, id est, in ultima hyperbolæon, terminatur. Hæc, quæ dixi, artis nostræ doctissimis, scilicet a philosophis approbantur, id est laudantur. Non sum nescia Lyto-tes, sed scio, asserere, scilicet quosdam, quædam tetrachorda ab hemitonis, id est ab acutis, initia posse sortiri, quod est in modulatione diatonica situm, de qua, scilicet modulatione diatonica, superius multa dixi. Sane notum est, atque intimatum velim, id est vobis esse notum, acquisitum, id est, proslambanomenon in omnibus quidem, scilicet pentachordis quæ a tono incipiunt, aliis collocari; in his autem, hoc est in tetrachordis, quibus proslambanomenos non consonat, quam ab hemitonis incipiunt, omnibus autem pentachordis apponitur, quam a tonis integris incipiunt, quæ non per sonos, id est, non per tonos, sed per hemitonia, fiunt, in tetrachordis fieri non posse; in his enim, scilicet tetrachordis, semper ab hemitonia principalia (i. e. principia) ducuntur. (In aliis autem, quæ pentachorda nominantur), nec tamen modulationi, scilicet illi quæ fit per semitonia, subjiciuntur, ut per sonos, id est, per duos tonos, constare videatur, apponitur, scilicet proslambanomenos. Secundum enim, scilicet hypate hypaton, in his, scilicet pentachordis, hemitonium possumus porere.

Nunc de transitu, id est, permutatione modulantium, scilicet dicendum. Transitum vocat commutationem, cum de genere fit transitus in aliud genus, et de sono in sonum. Transitus est alienatio, id est transmutatio vocis in alteram figuram soni fit autem transitus modis quatuor: per genus, ut ab enarmonio, id est ab enarmonico genere, aut in chroma, id est chromatico genere, aut in diatonon, id est in diatonico genere, scilicet fit transitus: vel per systema, id est per magnitudinem, scilicet fit transitus, ut a principali principalium, id est hypate hypaton, si forte in subprincipalem, id est, in parypate hypaton, aut in aliud forte systematum: aut cum de conjunctis, id est de synemmenis, ad divisas, id est ad diezeugmenas transitum facimus: vel per tonum, scilicet fit transitus (cum a Lydio vel in Phrygium, vel in alium tropum cantilena transducitur) cum tonum pro tropo ponimus, quod tropi ex sonis constant: vel per modulationem, scilicet fit transitus, cum ex alia specie modulandi, verbi gratia, de gravi in acuto, in aliam transilimus, descendimus; vel cum a virili cantilena, id est robusta vel tubali, transitus in femineos, id est graciles modos fit.

De genere modulandi consequenter exponi, id est,

(a) Meib., effectæ.

(b) Ridet hanc lectionem Meibomius, et recte, cum sua sc. dithyrambica ex Aristide firmetur.

(c) Assentiri hic Meibomio nequimus, qui legit homologica, seu similem habentia rationem secundum quod est res Aristides enim aperte etiam Comicos modos melopæiæ nominavit, qui ad priores generales

A edisseram. Melopæia, id est melorum factura, est habitus, id est, dispositio ut habeatur modulationis effectæ, id est aptatæ. Melos autem est acutus aut gravioris soni, id est, ipse cantus cum agitur, et acutus aut gravis sonus. Modulatio est soni multiplicis, id est, varii, expressio, quod non fit cum una voce, sed ex multis et diversis, gravibus videlicet, et acutis. Melopæiæ species sunt tres, hypatoides, id est species principalis quæ est gravis, nam ideo species dicitur: mesoides, id est media, quæ neque nimis gravis, neque nimis acuta: netoides, id est, ultima et acuta, hæc in minoribus cordis fit. Et hypatoides est, quæ appellatur tragica, quæ per graviores sonos constat: tragica dicitur propter graves sonos, nam tragicum carmen grave semper est. Mesoides, quæ et lipara iambica (b), propter iambum pedem lipara id est pinguis, quod non sunt gravia sicut hepatoides, nec acuta sicut netoides; iambica propter iambum pedem, qui nec totus logus constat, nec totus brevis (dithyrambica nominatur): quæ tonos æquales, id est, integros, et medios custodit, id est temperatos et in medietate constitutos inter graves et acutos. Netoides, id est ultima, quæ et nomicos, id est legatis propter legem acuminis, quam servat, consuevit appellari quæ plures sonos, id est acutos omnes ex ultimis recipit. Sunt etiam, scilicet præter has tres, aliæ distantæ, quæ et tropica mela, id est mela tropis apta xv dicuntur; aliæ comiologica, id est, comædiis convenientia: sicut comædia media inter est tragicum et satyricum carmen, ita comiologica melodia dicitur mediis conveniens, et homologica (c), id est, similem rationem habentia secundum quod res. (Sed hæc aptius) pro rebus, id est secundum res ipsas, subrogantur, id est, permutantur, nec suas magis poterunt, scilicet ipsæ chordæ, divisiones afferre, id est, demonstrare, scilicet sicut fuerit materies. Hæc autem species, scilicet superius dictæ, etiam tropi, id est, divisiones vocum dicuntur. Dissentiunt autem, id est, discordant (melopæiæ) ipsæ modis plurimus inter se: et genere (ut alia sit enarmonios, alia chromatica, alia diatonos), genus est in tribus, in enarmonico, et chromatico atque diatonico, quod in his omnes soni reperiuntur, species vero in singulis sonis, id est omnibus chordis; specie quoque scilicet dissentiant inter se, quod alia est hypatoides, id est gravis, alia mesoides, id est media, alia netoides, id est acuta: tropis, scilicet dissentiant, ut Dorio, Dydio vel cæteris, scilicet quinque modis. Omnis tamen, scilicet cantor vel homo, qui melos inchoat, præcunctis, id est ante omnia, systema debet advertere, id est, majora spatia vocum, quæ sunt diatesseron, diapente et diapason: dehinc sonos miscere, id est jungere, atque componere.

reduci possint; et ipsa hæc Remigii expositio nostram lectionem probat: quamvis revera huic etiam glossa ista sit inserta; unde facile nobis persuademus, duorum auctorum glossas simul fuisse appositas, seu potius confusas, tam hic quam in cæteris hujus scriptoris locis.

Hæc de septem partibus, scilicet superius dictis, artis nostræ dixisse sufficiat. Nunc rhythmos, hoc est, numeros perstringamus, id est, breviter dicamus, (quoniam ipsam quoque) portionem, partem, id est rhythmum, nostri esse non dubium est. Rhythmus igitur est composito quædam ex sensibilibus; sunt enim numeri intelligibiles et incorporales, cum nullo sensu corporeo discernuntur; sunt sensibiles, cum ad visum et auditum et tactum pertinent, collata temporibus, id est conveniens, aptata vel conjuncta ad aliquem habitum ordinemque, scilicet temporis præsentis præteriti et futuri, connexa, conjuncta. Cum omnis musica numero constat, sola tamen humana vox, propter dignitatem rationabilitatis, rhythmus vocatur, unde Virgilius:

..Numeros memini, si verba tenerem.

Rursum sic definitur, scilicet rhythmus: (numerus est diversorum) modorum, tonorum, temporum, et pedum (ordinata) connexio, junctura (tempori), pro ratione, secundum rationem (modulationis) inserviens, obediens, (per id, quod aut) efferenda, sublevanda in acumen, vox (fuerit) aut premenda, scilicet in gravitatem, et qui, scilicet numerus, nos constringat a licentia, scilicet vulgari, modulationis, id est inordinata, quæ est sine regula, ad artem, id est, ad certum aliquid, disciplinamque, scilicet ne forte evagetur vox, et libere effluat. Interest tamen inter rhythmum et rhythmizomenon; quippe rhythmizomenon, numerandum vel numerabile, quod in numerum et artem redigi potest, materia est numerorum, pedes videlicet, qui præstant numeris materiam, nam per pedes scansio: numerus autem (velut quidam artifex aut species modulationis) id est ipsa materies apponitur, id est additur propter materiam ipsius numeri. Omnis igitur numerus triplici ratione, id est tribus modis discernitur, visu, audituque et tactu: visu, sicut sunt ea quæ motu corporis colliguntur, id est gestus corporis et saltationes: Auditu, cum ad iudicium (a) modulationis intendimus, scilicet in organicis sive humanis vocibus: tactu, hæc species ad medicos pertinet, ut ex digitis exploramus venarum indicia, scilicet in corporibus hominum, pulsus videlicet, nam et ipsi secundum ipsos rhythmos fiunt, et explorantur indicia signa pulsus. Verum nobis, id est, musicis attribuitur maxime in auditu visuque. Sed rhythmice est ars, id est numeralis positio, omnis in numeris, quæ numeros quosdam propriæ conversionis accipiat, id est, reditus proprios, ut unde veniat, et ea redeat ipsa vox, flexusque, id est, reditus vel circuitus legitimos, id est rationabiles sortiatur.

(Est quoque distantia inter rhythmum metrumque non parva, sicut posterius memorabo. Sed quia visus auditusque numero) dictus, scilicet est a me (accidere); hi quoque, id est visus et auditus, in tria itidem, id est similiter, genera dividuntur, in corporis motum, id est gestum: in sonorum modulandique ratio-

(Apographum habet: Cum adiutorium.

nem: atque in verba, quæ scilicet verba, apta ratio modis, id est modulationibus colligantur, quæ cuncta, id est hæc tria sociata, pro sociata, perfectam faciunt cantilenam. Dividitur sane numerus in oratione (per syllabas), id pertinet ad verba; in modulatione per arsin ac thesin, hoc pertinet ad sonum, cum elevatur aut deponitur vox; in gestu, figuris, flexionibus membrorum determinatis, id est distributis, schematicisque completur, pro schematicis, figuris et schematicis idem est.

Verum numeri genero sunt septem: primum de temporibus, scilicet longis et brevibus. Secundum de enumeratione verborum, cum consideramus, quæ metra vel rhythmus quatuor partes recipiant, quæ in numerum cadere non possunt, scilicet quod excedunt legitimos pedes, qui sunt in quaternario numero; quæ, scilicet verba, rhythmoides, id est similia numeris iudicantur, id est sic scanduntur, quia sibi terminatur pars, ubi finitur pes: Rhythmoides, id est numeri forma vel species quæque, scilicet verba, tribus vocabulis discernuntur, hoc est, enrhythmmon, arhythmmon, rhythmoides: enrhythmmon numerabile, et quod formam numeri habet: arhythmmon numerabile, numero carens, quod in nullum certum cadit numerum; rhythmoides, similitudinem habens numeri, quæ partim numeros assimilat, partim a numeris dissentit. Tertium, scilicet genus, de pedibus. Quartum de eorum, scilicet pedum, genere. Quintum est, quod agogen rhythmicam, id est ascendentem vel ductam numerationem, nominamus, id est quo genere, scilicet metri, utrum dactylico vel iambico, numerus modique, scilicet modulationis, ducantur. Sextum de conversionibus, id est quomodo convertatur unum genus metri in aliud. Ultimum, id est septimum. Rhythmopæia est, id est numeri factura, id est quemadmodum procreatio numeri possit effingi in metro vel versu.

Primum igitur, scilicet genus, tempus est, scilicet præsens, quando inchoatur cantilena, quod in morem atomi, id est insecabilis, nec partes nec momenta recisisis, id est divisionis, admittit, recipit; ut est in Geometricis punctum, in Arithmetice monas; id est singularis quædam natura ac seipsa contenta, id est sufficiens. Sed numerus in verbis, scilicet invenitur, (per syllabam; in modulatione) per sonum, id est tonum ipsum, aut per spatium, id est divisionem toni, quod fuerit singulare, scilicet invenitur, id est indivisibile, et unum: majus spatium vocatur systema, minus diastema. In gestu, scilicet fit tempus, per incipientem corporis motum, quod schema diximus, id est figuram, ut in aptatione membrorum. Atque hoc erit brevissimum tempus, id est præsens, quod insecabile memoravi. Compositum vero, scilicet tempus, id est artificiale, quod potest dividi, scilicet in species, et quod a primo, scilicet præsentem tempore, quod est insecabile (aut duplum, aut triplum, aut quadruplum) est a primo, id est a prima divisione. Eate-

nus enim, id est hucusque vel ad quadruplum numerum legitimorum pedum (*tempus omne numeri profertur*), pro numero, tempore (sc. tempus) posuit. Legitimi autem pedes aut dupli sunt, id ex duabus syllabis, aut tripli ex tribus, aut quadrupli ex quatuor. Potest et alia ratione intelligi, ut duo tempora unius longæ syllabæ pro uno tempore accipias, ac sic non solum numerus syllabarum, verum etiam temporum quaternarium non transgreditur numerum, atque ei, scilicet numero, id est quaternario finis est; sicut in creaturis ipse quaternarius terminus est, quod ad exemplar ejus omnis creatura formata est, qui plenæ rationis est terminus, scilicet in creaturis, quod sicut ternarius numerus numerorum omnium primus est, ita et quaternarius omnium numerorum ultimus plenæque rationis terminus, ipsa autem ratione; nam ex quaternario et membris suis denarius conficitur numerus, unum quippe et duo et tria et quatuor decem fiunt, id est monas, dyas, trias, tetras. *Atque in hoc*, id est in hac ratione, numeris tonis similis invenitur, sub quo tonus in quatuor dieses dividitur; sicut enim ille, id est tonus, per quatuor species, id est dieses, dividitur, deest ita, hic, scilicet pes, etiam quaternaria temporum modulatione concluditur, id est dupla, tripla et quadrupla.

Sed eorum temporum, quæ ad numeros copulantur, alia sunt, quæ enrhythmia, id est numerabilia, tempora nominantur alia quæ arhythmia, id est sine numero et innumerabilia: alia quæ arhythmoides, id est similia numeris, perhibentur. *Et enrhythmia quidem sunt, quæ ratione certa ordinem servant, ut in duplici vel hemiolo*, id est aescuplo vel sesquialtero, vel in aliis, id est in epitritis, quæ alia ratione, scilicet tripli et quadrupli, junguntur. *Arhythmia sunt, quæ sibi nulla omnino lege consentiunt, ac sine certa ratione congregata sunt*; quidam enim pedes ita sunt, ut nulla ratione sibi convenient, sicut amphibrachys, quem metrici informem et incognitum (a) judicant, *Rhythmoides*, id est numeri formam, in aliis numerum servant, in aliisque despiciunt. *Quorum temporum alia strongyla*, hoc est, rotunda perhibentur; strongylus στρογγύλος versus dicitur in quo nulla pars orationis integra locum pedis obtinet, ut:

Immortale nihil mundi compage tenetur:

in hoc enim versu nullus pes terminat partem orationis. *Alia periples (b)* id est superabundantia. *Et rotunda sunt, quæ proclinus*, id est velocius, et facilius, quam gradus quidam, scilicet ticut fit in illis versibus, qui ex vocalibus colliduntur, ut:

Atque ea diversa penitus dum parte geruntur.

Sive hoc fit, quando in omnibus pedibus finitur pars, ut est:

Respice me, Pater, ut bona quæ peto nec mihi præstes;

(a) Forte melius inconditum.

(b) Ex Aristide est περίπλεω, sive περίπλεα, aut etiam περίπλεής, quæ in idem recidunt.

atque ordo legitimus expetit, id est, requirit, præcipitantur, id est, velociter cantantur et scanduntur. *Periples vero, quæ amplius, quam docet, moras compositæ modulationis innectunt*, id est præstruunt, scilicet sicut sunt illi versus, ubi multitudo consonantium incurrit, ut

Posita spe sibi quisque

æque ipsa tardiore pronuntiatione suspendant, remorantur, propter crebras consonantes, quas habent.

(*Sed temporum alia simplicia sunt, quæ podica etiam perhibentur*), podica ποδικά, id est pedalia vel pedibus apta, pos ποῦς namque Græce pes dicitur. *Pes vero est numeri*, id est rhythmicæ; formam superius dixi, *prima progressio*. dispositio vel elementum numeri, *per legitimos*, id est proportionales, et *necessarios sonos conjuncta*. Illi pedes, qui proportionaliter ponuntur, legitimi dicuntur: *cujus, scilicet pedis, partes tæ sunt, arsis* id est elevatio, et *thesis*, id est depositio ac remissio vocis (*Sed pedum differentia sunt septem*: *per magnitudinem*, id est quantitatem (*cum alios simplices, alios multiplices pedes ponimus*) cum unus pes major est alio. (*Et simplices quidem, ut est Pyrrhichius*; *composito vero, ut sunt Pæones, vel eorum pares*, id est epitriti. *Et simplices quidem dicuntur, qui, scilicet tantum temporibus dividuntur*, id est, per tempora tantum dividuntur: *composita autem, scilicet dicuntur, qui in pedes etiam resolvuntur*, id est non solum in tempora, sed etiam in alios pedes. *Alios vero, scilicet pedes, alogos, id est, irrationabiles nominamus, quorumque ratio nulla præstatur*, invenitur, id est, nulla ratio divisionis eorum redditur; *sed incondita*, id est, incomposita, sine illius divisionis compositione. *quædam compositio profertur. Alia deinde differentia est*, id est quarta divisio, *quæ per divisionem quæritur (qualis existit)*, ista divisio in simplicibus proportionibus quæritur pedum, *hoc est poia ποία*, id est, qualis legitimos pedes dicit, id est in quibus quæritur, qualis ratio sit; *cum variis et multipliciter ea, quæ connexa fuerint, dividuntur*, scilicet per arsin et thesin, vel cum in æquam et duplam vel sextuplam divisionem dividuntur (*atque illa, qua simplices pedes esse multiplices*) (c). *Atque alia, scilicet divisio est*, id est quinta, id est, atque alia est differentia, *esse pedes multiplices illis, qui simplices*; sunt enim simplices pedes multiplices, dividuntur enim in duos pedes, *qua simplices pedes esse, scilicet possunt*: multiplices videlicet, quando in synzygis redintegrantur. *Alia, scilicet divisio, id est sexta, quæ per divisionem fieri consuevit*, scilicet quod in synzygis maxime evenit, cum videlicet pes compositus in duos resolvitur. *Septima, scilicet divisio est, quæ per appositionem fit*, id est per comparisonem inter se duorum pedum, id est, cum duobus pedibus acceptis, comparatis et consideratis, unus, scilicet pes, habet prolixius tempus, quod præcedit ex ordine, scilicet et

(c) Hæc Meibomii melius habentur in Remigio nostro, ut ea exprimimus.

trochæus, in quo prima syllaba longum tempus habet ultima breve: illud autem tempus, quod insequitur, angustius, scilicet est; vel cum per contrarium ordinem prædicta tempora vertuntur, sicut in iambo, ut primo sit breve tempus, deinde longum, quod in trochæo ex contrario evenit.

Rhythmica vero, id est numerorum ordo, genera sunt tria, quæ alias, id est aliquando, dactylica, ipsa est æqua divisio; iambica, dupla divisio; pæonica, sescupla divisio, quæ est hemiolia et sesquialtera (nominantur); alias æqualia, id est dactylica, alias hemiolia, id est pæonica; duplicia, id est iambica. Denique etiam Epitritus sociatur, scilicet in proportionem sesquitertia. Etenim unus, scilicet pes, semper cum sibi fuerit aptatus, scilicet ut puta, ut quasi æqualis convenit, sicut pyrrhichius, qui æquali proportionem partitur. Tria vero ad duo numerus sesquialter, sescuplus, hemiolius est, scilicet ut in prone. Duplex vero, scilicet proportio vel res, qui fuerit ad singularem, id est, ad unam, geminum, id est duplam rationem tam syllabarum quam temporum servat. Iambus et trochæus in temporibus duplicem proportionem habent, non autem in syllabis. Tribrachys vero et molossus non solum in temporibus, verum etiam in syllabis duplam possident proportionem. Quatuor vero ad tria epitriti; id est, sesquialterum modum, id est mensuram faciunt. Sed quæ æqualia diximus, eadem dactylica esse dicemus, quod in dactylo sortitur ista divisio. Deinde in dactylico genere signa, scilicet temporum, id est virgulæ quibus constant brevia et longa nectuntur sibi æquali jure, scilicet notarum. Sicut unum ad alterum, id est sicut unum ad unum, sicut in Pyrrhichio de binario dicitur, qui secundum Boetium alter numerus dicitur sive geminus, ibi enim æqua proportio est ad alterum: hoc dicit, quod omnes pedes, qui æquali proportionem dividuntur dactylico genere comprehenduntur, quam ad dactylo regulam divisionis accipiunt. Dum ergo regula procedit in dactylo, cæteri ad eandem regulam considerantur. Ecce quod dicitur (Verum ad alterum, vel ad numerum geminum duo, velut forte æqualitas numerosa decurret) verum decurret, post dactylicum videlicet, æqualitas numerosa usque ad sedecim pedes, sed ida æqualitas ad alterum, hoc est unum ad unum, ut in Pyrrhichio, vel duo ad numerum geminum, id est duo ad duo, ut in proceleusmatico est, si sola tempora consideraveris, in dactylis et anapæsto cæterisque similibus. Forte autem dixit, ac si dixisset: sic acceperis a synzygis pedes ejusdem formæ, major erit numerositas; nam sub hac regula æqualitatis non nisi decem simplices adduntur autem ex synzygis sex, vel ad numerum geminum sicut sunt duo ad duo, sicut in proceleusmatico, duo scilicet tempora, velut, scilicet sunt numerosa copiosa. (Sequitur iambicum genus quod) diplasion, id est duplum (superius expressi, in quo) pedum signa, id est virgulæ similiter ut supra, duplicem rationem (ad invicem servant) sicut unum ad duo, sive unus ad duo, ut in iambo (sive ad quatuor)

A gemini, id est bini ut in iambo (vel quidquid ad duplum currit. (Hemolium, semitonium, id est sesquialterum, sane quod pæonicum memoratum, scilicet est tunc est, scilicet illa divisio, cum pedum signa, id est illæ virgulæ, hemiolii rationem usque sectantur, ut ad duo tres (sunt. Accidit autem etiam in epitriti ratione sæpe) numerus, scilicet hemiolie divisionis, (cum pes) in eo, id est in tali jure (accipitur), qui, scilicet pes, sit ad tres quatuor. Istud Martianus superquartam vocat. Sed jam ad ordinem redeamus.

B Equale est igitur numeri genus, id est, aquæ divisionis, quod a disemo, id est a pede duorum temporum brevium, sicut est Pyrrhichius, usque ad sedecim pedes procedit, scilicet, qui æquali proportionem gaudent. Disemus autem appellatur pes, qui per arsin et thesin primus constare dicitur, scilicet ut est leo. Duplum vero, id est dupla divisio, incipit a trisemo id est a pede trium brevium temporum, ut est tribrachus; xviii autem syllabas, id est pedes, syllabas pro pedibus posuit, in finem usque deducet numerum syllabarum, donec decem et octo pedes perficiat, ex quibus in simplicibus inveniuntur vi, adduntur vero a synzygis xii. Hemolium sane, id est sescuplum, pentasemo, id est a pede quinque temporum, ducit exordium; impletur autem in xv numero, id est in numero xv pedum, ex quibus vii simplices sunt, amphimacrus, bacchius, antibacchius, pæones quatuor, adduntur autem a synzygis octo. Epitritus ab heptasemo, id est a pede vii temporum principium facit, quatuordecim similibus idem, id est suam proportionem, ponens. Epitriti sunt quatuor in simplicibus, et adduntur x in synzygis. Notandum autem, quod non propter legitima metra, sed propter rhythmos pedum similium proportionum simplicibus ex synzygis adduntur; cujus scilicet epitriti, difficilis, id est, rarus est usus, quod raro eo utuntur. (Atque hos quidem omnes numerorum ordines ideo memoravimus, ut) singulorum, scilicet pedum per universa id est, per universas divisiones servantur.

D Sed numerorum, id est, ex his numeris alii sunt compositi, alii incompositi, alii permixti. Et compositi e duobus generibus, id est, ex dactylo, et iambo, vel pluribus, ex dactylo, iambo, prone et epitrito, coheserunt, scilicet sibi: incompositi, qui uno pedum genere consistunt, ut dactylus, ut sunt tetrasemi scilicet sicut dactylus sui que similes, qui sunt quatuor temporum. Misti vero, qui aliquando in pedes, scilicet diversos, ut iambus in duos iampos, distrochæus in duos trochæos, aliquando in numeros, scilicet similes resolvuntur, ut dactylus in tempora bis bina: ut in hexasemo numero accipere debemus, id est in pedes octo temporum, ut molossus in hexasemo ubi in duo ambo et in numeros temporum, habet enim bis terna, et in pedes, habet enim bis iambum, resolvitur; molossus vero in numeros temporum, secundum vero; nisi forte quis dicat, illum posse solvi in spondæum, et in unam syllabam longam, quæ pro Pyrrhichio accipitur. (At

vero eorum, qui compositi esse dicuntur) alii per copulas, id est pedum juncturas, id est synzygias veluti cum dicimus compositionem et appositionem; alii vero per periodum colligantur, id est, conjunguntur inter se. Inter synzygiam et periodum talis differentia est, quod synzygia duorum solummodo pedum (a). (Etenim syzygia, id est copula duorum pedum in unum est ascripta connexio, qui in dissimiles sibi positi esse videntur. Periodos sane est pedum compositio plurimorum, quique,) periodus vero e multorum copula fit in dissimiles, id est valde dissimiles, ut dispondæi, dissimiles sibi secundum genus, sibi imparcs, scilicet secundum aliquam rationem sociantur. (Dissimilitudinum sane differentiae tres erunt, per magnitudinem, per genus, per oppositionem: per magnitudinem) cum e disemo, ut pyrrichius, vel tetrasemo, sicut proceleusmaticus componitur numerus. (Per genus, cum) diplasion, duplam divisionem, aut hemiolium, id est sescuplam divisionem (simul jungimus, vel quod) ex pluribus, divisionibus æqualiter, id est, æquali proportione copulatur, id est in syzygia, (per oppositionem, id est) per antithesin, id est per contrariam positionem, (cum aut primos disemos ponimus, insequentibus longe) potioribus, melioribus aut, scilicet contra cum tetrasemos, scilicet primum disemis sequentibus applicamus. Verum notum esse conveniet, unum etiam pedem posse sufficere, quod vocatur monoclon, id est unius membri, ad complendam, periodon, si solus, scilicet pes, cæteris, id est, si ex alio genere fuerit, inæqualis, dissimilis illis, inseritur.

Sed eorum, id est, earum divisionum, quæ in pedem recidunt, id est, sub regulis pedum cadunt, sicut sunt simplices et reliquæ, dactylicum genus, id est æqualis, primum est, id est principale (in quo genere pedes) incompositi sibi similes (vocabuntur, qui numero sunt sex) id est, proceleusmaticus, anapæstus, (spondæus simplex) et spondæus major est, id est dispondæus. Ac proceleusmaticus, ipse est Pyrrichius, quidem est) qui et positionem (brevem) thesin, et elationem, (brevem) (arsin retinet. Utetur autem hic idem) id est proceleusmaticus tetrasemo, scilicet pede quatuor temporum frequentius, id est sæpius. Namque et disemus hujus, scilicet divisionis pes, id est Pyrrichius effingitur, id est efficitur (id est, qui duobus temporibus impletur, proceleusmaticus quidem, sed brevior nominatur: ille vero major est, qui ex quatuor brevibus efficitur. At vero) brevior (id est) disemus syneches vocatur, id est continuus vel continuatus, hic synecha passio vocatur, id est, continua febris, (quia ipsa assiduitas et frequentia comprehendentis se invicem syllabæ), nec magnitudinem, id est proxilitatem, aliquam nec modum divisæ potestatis, illius videlicet, quæ est in

duas, scilicet syllabas diversas, extendit, quod omnes breves sunt, (ideoque eo) raro uti decet, scilicet in metro, (ne assiduitas brevis syllabæ carmen ipsum quod cum dignitate aliqua proferri oportet) incidat, minuat, conterat. (In permixtione vero aliorum pedum, qui longiores ponuntur,) decenter aptatus, scilicet ipse Pyrrichius major, id est proceleusmaticus, ut illorum, scilicet pedum qui ex longis constant, prolixam moram interveniente sua celeritate compenset, id est contemperet. (Quare proceleusmaticus, qui ad numeros, id est ad rhythmos numerorum (aptatur) a quadrisemo, id est, a pede quatuor temporum brevium, exordium debet accipere. (Aapæstus, qui vocatur minor, accipiet elationem pedis unius temporis, positionem vero duorum temporum faciet). Minorem anapæstum vocat iambum propter similitudinem syllabarum, quod ille ex duabus brevibus et longa, iambus ex brevi et longa. Monochronon quippe dicitur tempus, scilicet in anapæsto, id est in iambo, etiam cum longe ponitur, quæ longa duo tempora recipere consuevit: et cum tria tempora simul breviter collocantur, scilicet similiter monochronon appellatur, ut in iambo et trochæo, in quibus tria tempora computantur: vel cum sunt quatuor numero, scilicet sicut in spondæo, in quo quatuor brevia, et duo longa connumerantur; quæ omnia scilicet brevia, ad comparisonem longæ syllabæ computantur.

Igitur major anapæstus; major autem dicitur anapæstus vel ipse anapæstus vel dactylus, qui est totidem temporum: sive majorem dicit anapæstum ad comparisonem iambi, qui major (leg. minor) anapæstus dicitur, elationem quidem suscipiet, id est elevationem syllabæ, arsin videlicet, quæ monochronos esset dicatur, positionem, id est thesin, dichronon habere monstratur. (Quare utriusque temporis, quod in positione fuerit) aequali sibi posito, id est sub æquali positione, oportet elationis geminum tempus id est in una syllaba, accipere, id est, oportet, ut tot tempora sint in elatione, quot in depositione. (Ita tamen, ut utroque) in sequenti tempore, una pars est insequens tempus per quod subsequitur, par priori, id est, elationi, esse videatur, id est ea, quæ sunt in positione æqualia, sint et omnia in elatione. Quare, id est, hac ratione anapæstus apomizonos, id est, sursum sociatus, dactylicus a nobis esse dicitur, scilicet quod similitudinem dactyli habet, (at vero) anapæstus, qui apellasonos nominatur, id est minus sonans, (ex duabus brevibus, quæ in elatione sint, et ex tua, quæ in positione sit, copulatur. Simplex vero spondæus erit, qui ex producta iam arsi quam thesi jungitur) major vero spondæus, id est dispondæus (qui quaternariam) non solum elationem, sed etiam positionem, id est, octo temporum videtur admittere. Per copulam vero, id est, per ge-

(a) Sequentibus sensum dare nullum potuimus, adeo omnia sunt depravata in apographo. Aristides paucis rem complectitur: « τοζυγία copula est duo-

rum pedum simplicium et dissimilium compositio: periodus vero plurium. »

minationem duorum pedum, *duplices accedunt numeri*, id est, diversi pedes: (quoniam alter ex majore erit ionico, alter ex minore. Atque ille, qui ex majore procedit, constabit) ex spondæo simplici; scilicet quod in principio duas habet longas, (vel proceleusmatico, quem) *disemum*, id est Pyrrhichium duorum brevium temporum (esse non dubium est). *Qui vero ex minore est*, id est ionicus minor, qui constat ex Pyrrhichio et spondæo contrarium facit, quodque ille habet primum, iste habet ultimum. (Atque hi quidem) in dactylico genere ponuntur, id est, in æquali divisione, quod æqualem proportionem habent, *rhythmum incompositum*, id est, pedes de pedibus dicuntur, qui secundum rationem numerum præcedunt; incompositi numeri sunt, qui ex eisdem pedibus compositi qui ex diversis junguntur; (ac compositi) qui septem numero omnes erunt. (Dactylus igitur est dictus, quia ordinem syllabarum consimilem digito hominis informat) *Anapæstus vero*, scilicet dictus est, quia per ordinem redeat sursum, anapæstus a verbo ἀναπάω, hoc est sursum redeo, ἀνὰ enim Græce sursum dicitur. *Pyrrhichius vero, vel proceleusmaticus*, scilicet minor dictus, quod (hic assiduus, vel in certamine, vel) in ludo quodam puerili, qui Ἡυρρῆχῆ Pyrrhica vocatur, ponebatur. *Spondæus sacrificialis*, a verbo spendo σπένδω, id est sacrificio, plerumque inservit, scilicet sacrificiis. *Ionicus*, inæqualis (sane propter numerorum inæqualem sonum, habet enim duas longas duasque correptas, quo pedum carmine) multi sæpe reprehensi sunt, veteres enim in theatris per hunc pedem, id est, ionium reprehensibiles reprehendebant.

Ac de dactylis, id est de illis, qui habent dactylicam divisionem, satis scilicet dictum: nunc iambicam, id est duplam memoremus; in quo, scilicet iambico, genere numeri incompositi, id est simplices errant quatuor, id est, discurreunt, variantur et vagantur: compositi duo per copulam, id est, syzygiam: ut vero per periodum, id est, per conjunctionem multorum pedum, sunt duodecim. Qui igitur incompositi errant, id est, discurreunt, isti sunt. *Iambus ex dimidia elatione*, id est ex brevi tempore, quæ brevis est, et positione, id est arsi, quæ gemina est. (Trochæus ex duplici elatione, et positione quæ brevis est.) *Orthius vero*, scilicet pes, qui constat ex spondæo et dispondæo; orthius ὀρθῖος dicitur vel quasi reoitus, quod ὀρθῶν Græce rectum dicitur vel quasi rectus (a) id est honestus, orcita enim Græce item dicitur honestas, qui ex tetrasemi, scilicet sicut est spondæus, elatione, id est arsi, et octasemi, id est octo temporum, sicut est proceleusmaticus et dispondæus: ὀρθῶν octo (positione constabit, ita ut duodecim tempora hic pes recepisse videatur). Atque habet, scilicet ipse or-

thius, propinquitatem (aliquam cum iambico pede⁹ quatuor enim primis temporibus ad iambum consonat, reliquis octo temporibus adjunctis.) Ut enim in iambo unum ad duo duplici proportione, ita in orthio III. ad VIII. in eadem proportione junguntur. Dehinc Cræsus Χρῆσος, qui constat ex trochæo et ditrochæo; Cræsus vocatur, quod placuit Cræso regi Lydorum. Si autem trochæus fuerit dictus, ut plurimi codices habent, tunc a trochæo dictus erit, qui semanticus dicitur, id est tardior; quod arctetur, stringatur per copulam, id est syzygiam. (Trochæus, qui semanticus dicitur, id est, qui et contrario octo primis positionibus constet: reliquis in elationem quatuor brevibus arctetur. Compositi sane sunt, qui per copulam colliguntur. Sunt autem hi) *Bacchius*, qui ex trochæo deducit auspiciam, initium, fine (autem iambici terminatur)... pro perfecto, apud Græcos ἀρχή et τέλος, hoc est initium et finis, sic apud Latinos finis non solum finem significat, sed etiam initium. Incipit itaque bacchius ex duabus longis instar trochæi, finitur autem una brevi ad similitudinem finis, id est principii iambici. Qui vero *Antibacchius est*, id est antispæstus, (ab iambo principia sortitur, atque) a contrario his, id est bacchio et iambo, (quos diximus pedibus aptabitur). Per periodum vero est, scilicet syzygia, quod velut per se certam viam pervenit, id est, procurrit; ordo est, quod provenit certam viam velut per se. In hoc genere, id est per periodum, cum sint duodecim, scilicet pedes, numero, quatuor, scilicet pedes, quidem per singulas periodos accipere docetur, scilicet ab ipsa arte, unum iambum ac tres trochæos.⁹ (Ac de hisdem quatuor primum quidem, quod iambum habere monstratur) trochæus ab iambo denominatur, id est trochæi ab iambo inchoantes. Ille vero *rhythmus*, qui recipit iambum secundum, id est secundo loco, a brachio trochæus vocabitur. Qui vero iambum tertium, id est tertio loco recipit, bacchius a trochæo poterit nominari. Ille vero qui quartum, id est, qui quarto loco admittit iambum, appellatur epitritus iambus. Eorum vero, scilicet in quibus volvitur trochæus inter iambos, qui ex uno trochæo fiunt, primus iambus a trochæo appellatur. (Secundus iambus a bacchio dicitur; aut certe bacchius medius poterit appellari). Qui vero tertium, scilicet trochæum, recipit, bacchius ab iambo nominatur. Qui vero quartum, id est quarto loco, recipit trochæum, epitritus trochæus appellatur, id est, post tres iambos trochæus. Octo vero, scilicet (b) perdiximus. (Quatuor de his, quos duodecim diximus, per periodum illi esse dicuntur, qui binos trochæos atque iambos per periodum servant. Atque) ille, qui primos trochæos recipit scilicet ante duos

(a) Unde hæc desumpta, incertum, neque enim Græca est ista vox. Priorem explicationem probat Herodotus lib. 1, juxta quem ὀρθῖος carmen est, quod sublatissima voce cantatur. Cæterum hæc omnia ex Aristidis lib. 1 de Musica desumpta sunt.

(b) Hæc non cohærent, nec ex Meibomio major nexus aut clarior sensus haberi potest. Ita vero ex Aristide legendum censemus. « Quatuor vero, qui binos habent trochæos, et totidem iambos, » etc., ita ut octo vero in Martiano abundet.

¹ iambos duplex bacchius a trochæo esse dicitur; qui vero secundos trochæos habebit, duplex bacchius a iambo nominatur. Cum autem trochæi medii collocantur, trochæus medius jure dicitur. Cum autem in medio iambi, scilicet collocantur inter duos trochæos, medius iambus vocatur. (Omnes vel qui incompositi per periodon, vel qui) per copulam, id est syzygiam (colligantur, rhythmus decem et octo numerati sunt). Iambus dictus est ab eo, quod iam-bizis (ἀμβίζειν) Græci detrahere dixerunt. Et in hoc carmine quibusque veteres detrahebant. Item hoc nomen, id est iambi nomen, est ab eo, quod venena maledicti, id est maledictionis, aut livoris id est, invidiæ infundat. Duas ergo etymologias habet, aut a verbo ἀμβίζειν, id est, detrahere, aut a nomine λός, quod est venenum. (Trochæus vero ab eo dictus, quod celerem reversionem faciat veluti rota). Τρόχος Græce rota, inde τροχῆος rotatilis. Orthius, scilicet ex spondæo et dispondæo constat, orcia Græce honestas dicitur, (propter honestatem positionis est nominatus.) Semanticus, tardans et remorans; semanticus constat ex dispondæo et spondæo, (quia cum sit tardior tempore,) significationem, id est nomen, productæ cessationis et remanentis, quod tantæ proximitatis est elatio ejus, ut non solum elatio, verum etiam depositio, hoc est cessatio, existimetur comprehendere, ideoque semanticus, retardans vel remanens, nominatur, cessationis, morositatis, effingit, conformat. (Bacchii vero sunt dicti, quod bacchicis maxime sonis congruunt; isque bacchius ludus est, qui illis carminibus aptatur), bacchicis, id est, sacerdotibus Bacchi, in cujus sacris sacerdotes insaniebant.

In eo vero genere, id est in ea divisione, (quod Pæonicum nominatur) incompositi duo rhythmus esse dicuntur: de quatuor pæonibus duos pedes facit, quos etiam pæones vocat. Primum quidem et secundum pæon ad unum pedem, tertium similiter et quartum in alterum copulat; sed prior in ratione sesquialtera, iv ad vi, alter vero vi ad iv. Duplicem autem positionem dicunt, quod in ea in una syllaba geminantur tempora, longiorem autem arsin, quæ habet vi tempora, thesis autem iv. Quorum unus pæon διάγυιος (a) appellatur ex longa positione, id est thesi, id est ex duobus temporibus, et longa elatione, id est arsis, id est duobus temporibus. Lydios a Lydia, quod in Lydio tropo abundat pæon pes. Alter pæon epibatus ἐπιβατός, id est, in thesi, epibatus, id est gravis, (duplici positione producta; et arsi longiore jungitur. Ili sunt) pæonici generis numeri, id est pedes, (quos incompositos esse prædiximus). Neque vero per conjunctionem, hoc est, syzygiam,

(a) Sic bene ex Aristide, cui διάγυιος est bimembris: apographum nostrum habet Lydios, ad quod nomen etiam alludit interpretatio; mox vero infra alia affertur, nempe λύσιος α λύω: quod ex Martiano infra posteriorum Græcorum est, qui

A quod non ex diversis generibus junguntur, (neque per periodum) in isto genere, id est pæonico, rhythmus accedat, id est perveniet. Inde διάγυιος. Lydios, quasi lysios λύσιος, id est, solutus in membra duplicia. Duplicia autem membra dicuntur, aut quod de quatuor fiunt duo pedes, aut quod in ipsis duobus pedibus duplicantur membra, id est, pedes, (quidam dictus est, quasi) duplicia membra, id est, geminos pedes (discernat). Epibatus autem, quod membris, id est, pedibus veluti utens quatuor, scilicet, quod quatuor syllabas habet, vel quatuor membris, quatuor pæonibus, ex quibus duæ diversitates efficiuntur, id est, duo pedes incompositi, et duabus diversitatibus copulatur, scilicet quod duo et duo junguntur.

B Verum hæc genera, scilicet omnia superiora, cum permixta fuerint, id est, cum inde factæ fuerint syzygiæ, in speciebus numerorum, (primæ species erunt istæ, quæ dochmiacæ (b) docimenæ, id est, approbatæ, nominantur: docimenæ a verbo δοκῶ approbo, inde docimenæ species, id est approbatiæ dicuntur. (E quibus prius quod fuerit, hac lege componitur, ut sit ex iambo et pæone, qui διάγυιος vocatur hunc λύσιον posteriores Græci cognominarunt). Secunda est species, periodi, vel syzygiæ, quæ ex iambo dactylico et pæone constare monstratur, (qui autem) deducti numeri, id est producti, extenti (nominantur, propter assiduum et compositum sonum) appellari, scilicet deducti, videntur. Fiunt autem numeri, id est pedes, qui et prosodiaci vocantur, quod sub uno accentu pronunciantur, Alii per ternos pedes fiunt, id est, ex pyrrhichio (iambo) et trochæo; alii vero quatuor, scilicet probacchio, (ut his tribus pedibus iambo primus aptetur). Bacchius inter syzygias computatur, quod in duos pedes solvitur; prima enim syllaba illius locum Pyrrhichii obtinet, cæterum trochæus est, ionicus autem a majore ex spondæo Pyrrhichioque constat. (Alii vero ex duabus syzygiis, id est copulis, bacchio et) ionico apomizonos, id est majore, (constare consueverunt). Sunt sane, scilicet pedes, qui et irrationabiles esse dicuntur, ex similibus pedibus copulantur, in quibus nulla profunda ratio quæritur (quos alogos vocitamus, quos etiam chorios appellare consuevimus): chorius dicitur tribrachus et trochæus. Sunt autem, scilicet illi tales, alogi videlicet, numero duo: quorum alter diambi figuram respicit, et constat ex elatione (quæ longa est, et duabus positionibus): prior enim iambus pro una syllaba accipitur, sicut in trochæo prima syllaba arsin tenet. Secundus vero iambus dividitur in unam brevem, et unam longam in ratione dupla. Si quis quærit cur de una brevi et una longa unam elationem longam fecit, respondendum est, quod ista pes irrationabilis est: et numero quidem, scilicet divisionis, est ad dactylum a-

διάγυιον etiam λύσιον (f. λύσιον) dixerunt.

(b) Aristidi δογματικά, aliis δογμακῶν Remigius in suo exemplari legit δοκίμεναι, quod et interpretatur.

milis, scilicet, qui habet unam longam in arsi et duo in thesi et in syllabis; *partibus vero*, id est syllabis, ad numerum ionicum, de Ionico minore dicitur, *jungitur*, scilicet in duplam, et *iambicinum*, id est, iambicum in dupla. (*Alius vero est numerus, qui trochoides nominatur, id est, qui figuram quamdam speciemque trochæi habere, videtur, ex elationibus geminis et longa positione consistens*) per contrarium prioris effectus, id est, pedis; per contrarium dicitur, quod ille in capite hic finem habet.

Sunt autem mixti generis quinque, scilicet numeri, id est dactylus per iambum, id est cum iambo; dactylus in bacchio, id est, ex bacchio, incidens, desinens, is, scilicet numerus, qui veniat ex trochæo, qui a longa incipit, hoc est antibacchius; dactylus per bacchium, id est, antibacchium (qui ex iambo manaverit); dactylus per chorium, id est, per tribachium, in quo numero chorus præcedit dactylum, ideoque (qui ex iambi similitudine exordium) iambi similitudinem mutuatur, cum iambus et chorus eadem proportione dividuntur, mutuatur, accipiat: dactylus per chorium, qui ex similitudine trochæi videatur expressus, formatus. *Creticus*, amphimacrus, (quidem consonans ex trochæi) positione, scilicet sua, id est constitutione, et indicio, id est signo (numeri componendi, et omnium figurarum) plena perceptio, plenus intellectus. Dividitur (hæc in eas, quas et *Melopæia partes, quæ sunt istæ: λήψις*) epilepsis ἐπιληψις, id est, perceptio; nos tamen dicimus epilepsis Græce suspensionem; suspenditur enim homo, id est, alienatur vi passionis, quæ cadiva vocatur, epilepsis quippe vocatur illa passio, (per quam scimus, quo) quantum, id est, quamdiu (numero utendum sit:) Χρῆσις, id est usus, inde catachresis, id est abusus (per quam positiones, aut elationes decenter aptamus): μίξις, id est mixtio, (per quam quod opportunum fuerit) ex arte miscemus, scilicet pedes. (*Tropi vero, ut in melopæia et in rhythopæia, tres sunt, quos systalticos, id est, stantes, quod uniformiter unaquæque semper stat (dicimus, et in) harmonicis, musicis, eos, scilicet tropos (superius memoravi). Numerum, id est, rhythmum, (autem marem esse, melos feminam noverimus), melos Græce cantatio. (Etenim, melos, id est vox, per se nullam formam habet, donec accedat numerus, cujus operatio per elationem et depositionem præstat illi formam, et varios effectus, materies est, quæ sine) propria figura censetur, scilicet sine dactylico et cæteris generibus computabitur. Rhythmus autem, scilicet numerum coartum vocat, (opere quodam virilis actus) tam formam soni, scilicet utrum elevatur aut deponatur, (quam varios præstat effectus).*

(Quæ eum harmonia) intentis (a) diligenter audientibus heroum populis, id est hemitheis, augusta, am-

(a) Meibomius: « intentis tam divis quam heroum, » etc.

(b) Idem habet *cymesin*, sed legendum notat *cæmesin* seu κοίμησιν, quasi epithalamium seu cantus ad indormiendum. Auctor noster εὐνεσιν legisse vi-

pla et nobili (quadam suavitate) percurreret, breviter exponeret, (ad cautus carminumque dulcedines decenter regressa conticuit,) continuit. Si lectum fuerit continuit, sicut hic habet, id est, perseverare voluit, ut quod docuit per regulas artis, probaret exemplis carminis. Si vero conticuit legerimus, significat tacuit, et subaudiendum est, a perceptis. (*Tuncque Jove assurgente, divisque) præambulis*, id est, præambulantibus illum Jovem, *symesin (b)*, accentus Græcus est, id est, speciem carminis, permixtam et variam, modulata, scilicet ipsa harmonia (in thalamum quoque virginis magna cunctorum) velaplate, delectatione, (pervenit.).

(c) Habes senilem Martiane, scilicet o fili, fabulam, scilicet finitam; iambicum senarium trimetron. Epilogus est Martiani patris ad Martianum filium suum. *Senilem*, antiquam, anilem, delirantem, anus enim deliræ sunt præ senectute. *Miscillo*, vario, mixto *famine*, fabulis carmine, historia, miscillum famen, mixta fabula ex vero et falso, quam, scilicet fabulam, *lucit satyra*, id est, ludendo composuit, *lucernis*, vel cum lucernis et ad lucernas, quod nocte lucubraverat. *Pelasgos*, id est Græcos, (dum docere) *nilitur*, scilicet ipsa satyra, id est, conatur, *artes*, scilicet septem liberales, *creagris*, vel agrestibus vel ingeniosis. *Creager* duobus modis intelligitur; aut enim ab eo, quod est creos, κριός, et ἀγρός, id est, aries rusticus; aut ab eo, quod est creagra κρέαγρα, id est fuscina vel harpago; *creagris atticis*, rusticis, aut acutis, ut talis sensus sit: dum nilitur, id est, dum conatur satyra docere Græcos in artibus, quæ vix a rusticis atticis reciperentur; vel certe quæ vix ab acutis atticis approbantur, *amicas*, id est familiares. *Sic in novena volumina*, id est in novem libros, *decidit*, id est, finita est; septem enim sunt de liberalibus disciplinis, et duo de nuptiis Philologiæ et Mercurii, fabulose scripta, ideoque *Miscillum famen* dicitur, partim quod veritatem artium exponit, partim fabulas fingit. *Hæc (quippe) scilicet satyra vel fabula, loquax, verbosa, docta*. vera propter artes, *indoctis*, fabulosis propter fabulas, docta indoctis, artes et fabulas, vera simul et falsa, *aggerans*, cumulans vel coadunans, *fandis*, pronuntiandis veris artibus falsas fabulas (*tacenda) farcinat*, implet, *immiscuit*. mixtum enarravi, (*musas, deosque) disciplinas cyclicas*, tortuosas vel circulares; nam circulare neque initium, neque finem habet: sic et artes propter difficultatem cyclicæ vocantur, quod perfectæ et consummatæ vix unquam capiuntur, nullus enim ad earum perfectionem perfectam attingit, quæ Græce κρόθωμα dicitur; unde Cicero de quodam ait: Per artium catorthoma assecutus fuerat, id est, per-

detur.

(c) Sequentia Martiani Meibomius rhythmicè exhibet; quod hic ob adjunctas glossas observare haud licuit, maxime cum id in ms. quoque haud fiat.

fectamartium perceptionem. Aliiter cyclicæ disciplinæ dicuntur, quod in similitudinem virtutis in semetipsas redeant, ideoque omnis ars et disciplina virtutis nomine appellatur. *Garrere*, inhoneste pronuntiare, *agresti*, rustico, *plasmate*, figmento, *finxit*, scilicet ipsa satyra, id est. simulavit, *cruda*, nova vel indocta, *hac ipsa*, scilicet satyra, inquit, *nauci*, vili, *rupta*, irata conscientia sua, *turgensque*, inflata, indignata, irata, *felle*, scilicet amaritudinis, id est, superbia, *ac bile*, veneno, multa chlamyde, scilicet cum hoc dixit satyra, chlamyde pro omni ornamento, *prodire*, accedere, *approbanda*, scilicet ego, id est laudanda, *doctis cultibus*, artibus: *possemque*, scilicet ego, quod vacat, *comis*, ornata ipsa, *utque*, veluti, tanquam, *e Martis curia*, ex Areopago, ubi erat curia Philosophorum, quod ibi disputabant semper, (*Felicis inquit sed Capellæ*) *flamine*, spiritu, quod per te proferor, *indocta*, scilicet videor, *rabidum*, insanum, vel eloquentissimum vel rabulum, quasi omni tempore fabulas dicentem, hinc rabulatio vocatur, *quem*, scilicet Felicem Capellam, *videre sæcula*, scilicet ista, *turgis*, improbis, gulosis epulonibus, hiatibus, *caninos*, validos, *blateratus*... id est latratus, *pendere* pro impendere, id est reddere. *Proconsulari vero*, una pars est, id est, honorabili, *proconsulari culmini*, id est in culmine proconsulari: significat enim, tunc illum proconsulem Carthaginis fuisse, quando hunc librum scripsit; *dantem*, scribentem suas fabulas, *iproque*, scilicet cum, (*dudum*) *bombinatorem*, pompose loquuntur, bombo est sono, hinc bombus sonus dicitur, *flosculo*, superfluo fabularum, vel pulchritudinem locutionis, *decertum* (a) (Meib. *decerptum*) pro decertatum, id est luctatorem, *falce*

(a) Meib. *decerptum*.

(b) Meibomius *Ingariorum*. Neque *Inguriam* neque *Lugarium* Africæ provinciam habet vel Strabo, vel *Tabula Peutingeriana*, aut Cellarii notitia orbis an-

A scilicet cum falce, pro tempore dixit, quod Saturnus falcem gestat, *jam canescente*, id est. senescente *rota*, id est ætate sua. Saturnus quippe deus temporum senex depingitur; sic et iste senex erat, quando hos scripsit libros, et ideo dicit, *jam canescente rota ætatis suæ*. *Beata urbs*, id est, Carthago, *Elisæ*, Didonis, *quem*, scilicet Martianum, *vidit alumnum juvenem et nutritum*, *Lugariorum* (b) de Lugaria provincia Africæ scilicet oriundus Martianus, *murcidam*, pro marcidam, id est, antiquam viciniam, scilicet incolentem viciniam, id est, propinquitatem, (*parvo*) *obsidem* (c), pauper-cus, divisus, (*vixque*) *respersum*, patientem, coopertum, respersum, illa re, id est pervolucro; (d) *nictantem*, scilicet nocte, id est, vigilantem, *cura*, id est, propter curam et studium, *somnolentum*, dormientem, *lucibus*, id est diebus, *tota die* dormit et nocte vigilat; quare, *ob hoc*, id est, propter hoc, ut possit haurire (*creatum*) *pegasium gurgitem*, id est, artium fontem, *decente*... quando, pro quandoque (*possem haurire poculo*). *Testem ergo*, testamentum nostrum, scilicet Martianum, (*quem*) *veternum*, antiquum, cultum *prodidit*, scilicet satyra, id est, manifestatum. Hucusque locuta est satyra. *Secute tu*, id est, dum secutus fueris, Martianus loquitur ad filium suum, *nugis*, id est ritibus, carminibus, *o nate*, id est fili, *ignosce*, indulge, *lectitans*, sæpe legens. In hoc ultimo versu videtur, quod non minor Martianus ad patrem, sicut in quibusdam Martiani libris habetur, sed senior Martianus ad juniorem, id est, ad filium, loquitur, cum dicit: *Secute, nugis, nate ignosce lectitans*.

Expliciunt Glossæ Martiani.

tiqui. Cassiodorus eum *Madaurensem* vocat.

(b) Meib. *obsidentem*.

(d) Meib. *lucro*

APPENDIX AD OPERA REMIGII

EPISTOLÆ DUÆ R. AD D. EPISCOPUM VIRDUNENSEM.

(Apud Marten., Ampl. Collect., tom. I.)

EPISTOLA PRIMA.

Excusat se quod senex ad eum ire non possit. Hortatur ad patientiam in adversis. Quid per Gog et Magog in Ezechiele intelligendum sit explicat, nonnullaque enarrat de Hungrorum origine.

Domino beatissimo et vere apostolico veræ et æternæ sapientiæ amatori D., sanctæ Virdunensis Ecclesiæ ierarcho, dignissime ab omnibus vene-

(a) Hujus epistolæ scriptorem ex prima duntaxat nominis littera R. designat inscriptio, cum vero

D rando R(a) ejus fidele mancipium, et minimus servorum ejus servulus fidelissimas et devotissimas in Christo orationes et servitium sempiternum.

Omnipotenti Deo gratias refero, ejusque clementiam totis præcordiorum viribus laudo, qui sacre menti vestræ tantam misericordiam dignatus est inspirare, ut me exiguum cognoscero et sacris litteris vestris omni nectare dulcioribus dignaremini honorare. Taceo quod multiplici munerum colla-

ad quem scribitur ex primo nominis elemento D. et ex dignitate episcopali, scilicet Virdunensis Eccl-